

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**ODNOS MED SODIŠČEM EVROPSKE UNIJE
IN EVROPSKIM SODIŠČEM ZA ČLOVEKOVE
PRAVICE**

Manuela Stibelj

Ljubljana, april 2012

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

**ODNOS MED SODIŠČEM EVROPSKE UNIJE IN EVROPSKIM
SODIŠČEM ZA ČLOVEKOVE PRAVICE**

Kandidatka: Manuela Stubelj
Vpisna številka: 04032963
Študijski program: Visokošolski študijski program, Javna uprava
Mentorica: doc. dr. Alenka Kuhelj

Ljubljana, april 2012

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Manuela Stubelj, študentka Visokošolskega strokovnega študijskega programa, Javna uprava, z vpisno številko 04032963, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: »Odnos med sodiščem Evropske unije in Evropskim sodiščem za človekove pravice.«

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, kar sem tudi jasno zapisala v tem delu;
- zavedam se, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del - ali v obliki citata ali v obliki skoraj dobeseidnega parafraziranja ali v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje, kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Irena Šinkovec, slovenistka

Ljubljana, _____

Podpis avtorice:

POVZETEK

Evropsko sodišče za človekove pravice je bilo kot najpomembnejši organ Sveta Evrope ustanovljeno na podlagi Evropske konvencije o človekovih pravicah. Ta zavezuje države članice Sveta Evrope k varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Evropsko sodišče za človekove pravice tako na zadnji stopnji zagotavlja, da države izpolnjujejo obveznosti iz te konvencije. Za varstvo človekovih pravic je pomemben tudi z Lizbonsko pogodbo omogočen pristop Evropske unije k Evropski konvenciji o človekovih pravicah. To je namreč pomenilo dodaten nadzor na področju varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Sodišče Evropske unije skrbi predvsem zato, da je pravo spoštovano in v vseh državah enotno uporabljeno, medtem ko Evropsko sodišče za človekove pravice ugotavlja konkretne kršitve človekovih pravic. Poleg predstavitve Sodišča Evropske unije in Evropskega sodišča za človekove pravice sem v diplomskem delu predstavila tudi statistične podatke, ki se mi zdijo pomembni pri ugotavljanju učinkovitosti obeh sodišč. Sodišči sem primerjala in opredelila pomen Sodišča Evropske unije na področju varstva človekovih pravic.

Ključne besede: Evropsko sodišče za človekove pravice, Sodišče Evropske unije, Evropska konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah, Svet Evrope, Lizbonska pogodba.

SUMMARY

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE EUROPEAN COURT OF JUSTICE AND THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

The European Court of Human Rights was established as the most important body of the Council of Europe on the basis of the European Convention on Human Rights. By the above mentioned Convention the Member States of the Council of Europe are bound to protect human rights and fundamental freedoms. As the court of last resort The European Court of Human Rights guarantees that the States fulfill their obligations under the said Convention. The Treaty of Lisbon is also important for the protection of human rights since it allows the European Union to accede to the European Convention of Human Rights. This represents thus an additional supervision of the area of the protection of human rights and fundamental freedoms. The European Court of Justice primarily makes sure that the laws are respected and used uniformly in all States, while the European Court of Human Rights states concrete violations of human rights. Besides the European Court of Justice and the European Court of Human Rights I have presented in my graduation thesis also those statistical data which I've found important for the establishment of the efficiency of both Courts. I have also compared the two Courts and defined the importance of the European Court of Justice in the area of the human rights protection.

Key words: The European Court of Human Rights, The European Court of Justice, The European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, The Council of Europe, the Treaty of Lisbon.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA	iii
POVZETEK.....	v
SUMMARY.....	vi
KAZALO.....	vii
KAZALO PONAZORITEV	ix
KAZALO GRAFIKONOV.....	ix
KAZALO PRILOG	ix
KAZALO TABEL	ix
1 UVOD.....	1
2 SODIŠČE EVROPSKE UNIJE.....	3
2.1 ZGODOVINA SODIŠČA EVROPSKE UNIJE	3
2.2 SESTAVA SODIŠČA EVROPSKE UNIJE	3
2.2.1 Sodišče	3
2.2.2 Splošno sodišče	5
2.2.3 Sodišče za uslužbence.....	6
2.3 VRSTE POSTOPKOV.....	7
2.3.1 Tožba zaradi neizpolnitve obveznosti države članice.....	7
2.3.2 Tožba zaradi neizvršitve sodbe Sodišča.....	8
2.3.3 Ničnostna tožba.....	8
2.3.4 Tožba zaradi nedelovanja	8
2.3.5 Odškodninska tožba	9
2.3.6 Postopek za predhodno odločanje	9
2.3.7 Postopek s pritožbo zoper sodbe Splošnega sodišča.....	10
2.3.8 Uslužbenski spori na prvi stopnji in postopek s pritožbo zoper odločitve Sodišča za uslužbence ter možnost revizije.....	10
2.3.9 Postopek za izdajo mnenja o skladnosti mednarodnega sporazuma s pravom Evropske unije.....	10
2.4 PRISTOJNOSTI SODIŠČA EVROPSKE UNIJE.....	11
2.5 POSTOPEK PRED SODIŠČEM EVROPSKE UNIJE.....	11
2.5.1 Pisna faza postopka	12
2.5.2 Pripravljalni in preiskovalni del postopka	12
2.5.3 Ustna faza postopka.....	13
2.5.4 Sojenje in objava sodbe	14

3	EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE	16
3.1	ZGODOVINA EVROPSKEGA SODIŠČA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE	16
3.2	PREDSTAVITEV IN SESTAVA ESČP	16
3.3	ORGANIZACIJA IN DELOVANJE ESČP	17
3.4	POSTOPEK PRED EVROPSKIM SODIŠČEM ZA ČLOVEKOVE PRAVICE	18
3.5	POSLEDICE SODB ESČP	21
3.6	EVROPSKA KONVENCIJA O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN	21
3.6.1	Vsebinski obseg varstva po EKČP	22
3.6.2	Protokoli k konvenciji	23
4	ODNOS MED SODIŠČE EU IN ESČP	26
4.1	SODIŠČE EU NA PODROČJU VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC	26
4.2	SODNA PRAKSA SODIŠČA EU NA PODROČJU VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC	28
4.3	POVEZAVE SODIŠČE EU Z ESČP	31
4.4	PODOBNOSTI IN RAZLIKE MED SODIŠČEM EU IN ESČP	32
4.5	VEČJA NASLONITEV SODIŠČA EU NA ESČP	34
4.6	MOŽNI UČINKI POVEZAV OBEH SODIŠČ ZNOTRAJ EVROPE	34
4.6.1	Normativne povezave	34
4.6.2	Institucionalne povezave	35
4.6.3	Ustavne povezave	36
5	STATISTIČNI PREGLED ZADEV	37
5.1	Statistični pregled zadev pred Sodiščem EU	37
5.2	Statistični pregled zadev pred Evropskim sodiščem za človekove pravice	43
6	ZAKLJUČEK	47
	LITERATURA IN VIRI	49
	PRILOGE	53

KAZALO PONAZORITEV

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Statistika zadev Sodišča EU	38
Grafikon 2: Vložene in končane zadeve na Sodišču po vrsti postopka	39
Grafikon 3: Vložene in končane zadeve na Splošnem sodišču po vrsti postopka	40
Grafikon 4: Vložene zadeve na Splošnem sodišči po vrsti tožbe	41
Grafikon 5: Končane zadeve na Sodišču in Splošnem sodišču po sestavi	42
Grafikon 6: Rešene zadeve	43
Grafikon 7: Nerešene zadeve	44

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Pravne posledice sodb	53
Priloga 2: Vložene zadeve - Predmet tožbe (2010)	54

KAZALO TABEL

Tabela 1: Statistika zadev Sodišča EU	37
Tabela 2: Vložene in končane zadeve na Sodišču po vrsti postopka	38
Tabela 3: Vložene in končane zadeve na Splošnem sodišču po vrsti postopka	39
Tabela 4: Vložene zadeve na Splošnem sodišči po vrsti tožbe	41
Tabela 5: Končane zadeve na Sodišču in Splošnem sodišču po sestavi	42
Tabela 6: Rešene zadeve	43
Tabela 7: Nerešene zadeve	44
Tabela 8: Zadeve v predsodni fazi in vmesni procesni dogodki	45
Tabela 9: Kršitve po členih	45
Tabela 10: Pregled kršitev za leta: 2008, 2009 in 2010	46

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

EKČP	Evropska komisija za človekove pravice
ES	Evropsko sodišče
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
EU	Evropska unija
PEU	Pogodba o Evropski Uniji
PUE	Pogodba o Ustavi za Evropo
RS	Republika Slovenije
SE	Svet Evrope

SLOVAR SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

A priori	vnaprej
judikatura	sodna praksa

1 UVOD

Sodišče Evropske unije je bilo ustanovljeno s Pariško pogodbo leta 1952. Z leti sta se sestava in struktura sodišča spreminjali, dokončno pa ju je oblikovala Lizbonska pogodba. Prinesla je preimenovanje sodišč in nekatere nove pristojnosti. Tako sestavljajo danes Sodišče Evropske unije: Sodišče, Splošno sodišče in Sodišče za uslužbence. Glavna pristojnost Sodišča je, da skrbi, da se Evropska konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah razlaga in uporablja v vseh državah članicah enotno. Potek postopka pred Sodiščem podrobno ureja Poslovnik Sodišča. Največkrat je postopek sestavljen iz pisne faze, pripravljalnega in preiskovalnega dela ter iz ustne faze postopka. Sodišče na koncu postopka odloči s sodbo ali sklepom.

Poleg Sodišča Evropske unije je za varstvo človekovih pravic pristojno še Evropsko sodišče za človekove pravice. Ustanovljeno je bilo leta 1959 na podlagi Evropske konvencije o človekovih pravicah, vendar so bili k tej konvenciji sprejeti še nekateri protokoli. Najpomembnejši je Protokol št. 11, ki dopušča neposredno obrnitev na Sodišče. Pritožbo lahko vložijo na Sodišče vsi, ki menijo, da so jim bile kršene pravice, priznane z EKČP, s strani katere koli države pogodbenice. O pritožbah lahko odloča sodnik posameznik, odbor treh sodnikov, senat sedmih sodnikov ali veliki senat sedemnajstih sodnikov. Posledice teh pritožb pa niso vedno samo denarni zneski. V nekaterih primerih morajo namreč države odpraviti pomanjkljivosti zakonodaje in pravne ureditve v nacionalnih pravnih redih.

Namen diplomskega dela je bil podrobno opisati Sodišče Evropske unije in Evropsko sodišče za človekove pravice. Predstaviti sem želela zgodovino, ustanovitev, sestavo, organizacijo, postopke in posledice sodb obeh sodišč. Predstavila sem tudi Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, ki predstavlja najučinkovitejši mednarodni sistem varstva človekovih pravic. Moj namen je bil opredeliti odnos med dvema sodiščema ter opisati vlogo Sodišča Evropske unije pri uresničevanju EKČP.

Cilji diplomskega dela so:

- opisati ustanovitev Evropskega sodišča za človekove pravice in Sodišča Evropske unije
- opisati sestavo, postopke, organiziranost ter pristojnosti obeh sodišč
- predstaviti Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter sprejete protokole h konvenciji
- opredeliti odnos med Sodiščem Evropske unije in Evropskim sodiščem za človekove pravice
- predstaviti sodno prakso Sodišča Evropske unije na področju varovanja človekovih pravic
- predstaviti statistični pregled zadev pred Sodiščem Evropske unije in Evropskim sodiščem za človekove pravice

Pri pisanju diplomskega dela sem uporabila različne metode, predvsem deskriptivno metodo. Podatke sem namreč črpala iz različnih domačih in tujih knjig, člankov in internetnih virov. S to metodo sem predstavila obe sodišči, opisala njuno sestavo, organizacijo, delovanje ter postopke. Pri tem sem uporabila še metodo kompilacije, s katero sem povzela stališča različnih avtorjev. V tretjem poglavju sem predstavila odnos med Sodiščem Evropske unije in Evropskim sodiščem za človekove pravice, za kar sem uporabila komparativno metodo.

Diplomsko delo je sestavljeno iz štirih poglavij. Najprej sem predstavila Sodišče Evropske unije. Opisala sem njegovo zgodovino, sestavo, postopke in pristojnosti. Sledi poglavje o Evropskem sodišču za človekove pravice, v katerem sem opisala vse kot pri Sodišču Evropske unije. Nato sem se posvetila predvsem povezavi, podobnostim in razlikam med Sodiščem Evropske unije in Evropskim sodiščem za človekove pravice. Opisala sem tudi prakso Sodišča Evropske unije na področju varovanja človekovih pravic ter možne učinke povezav obeh sodišč znotraj Evrope. V zadnjem poglavju sem prikazala še statistični pregled zadev pred Sodiščem Evropske unije in Evropskim sodiščem za človekove pravice v zadnjih treh letih.

2 SODIŠČE EVROPSKE UNIJE

Sodišče Evropske unije, s sedežem v Luksemburgu, zagotavlja upoštevanje prava pri razlagi in uporabi pogodb. Medtem ko institucije EU sprejemajo pravne akte, pa Sodišče EU, kot sodni organ, skrbi, da je pravo razumljeno, spoštovano in v vseh državah članicah enotno uporabljeno (Urad Vlade RS za komuniciranje, 2011a).

2.1 ZGODOVINA SODIŠČA EVROPSKE UNIJE

Sodišče je bilo ustanovljeno s pariško pogodbo leta 1952 kot Sodišče Skupnosti za premožnin in jeklo. Tedaj ga je sestavljalo sedem članov. Čeprav nacionalnost sodnikov ni bila predpisana, je vsaka država članica imenovala po enega sodnika, sedmega pa so imenovali predstavniki delavskih sindikatov. Sodnikom sta pri delu pomagala še dva generalna pravobranilca. Sestava je ostala enaka tudi po sprejetju pogodb o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti in Skupnosti za atomsko energijo, ki sta sicer oblikovali novo enotno sodišče za vse tri skupnosti. Leta 1988 je Svet na podlagi Enotnega evropskega akta ustanovil Sodišče prve stopnje, ki je začelo delovati septembra 1989. Njegov cilj je bil razbremeniti Sodišče in okrepiti sodno varstvo v zapletenih javnopravnih zadevah ter zadevah konkurenčnega prava, ki so zahtevale dvostopenjsko sodno odločanje. Z Maastrichtsko pogodbo je bilo kot del Sodišča vključeno in priznано tudi v ustanovnih pogodbah. Pogodba iz Nice pa je spremenila njegov pridružen status k sodišču v samostojnega. Svet je nato novembra 2004 ustanovil Sodišče za uslužbenke, ki je začelo delovati oktobra 2005. V nadaljevanju je Lizbonska pogodba, ki je stopila v veljavo decembra 2009, prinesla še preimenovanje sodišč in nekatere pristojnosti, ki jih bom predstavila v nadaljevanju (Avbelj, 2011, str. 25-26).

2.2 SESTAVA SODIŠČA EVROPSKE UNIJE

Sodišče Evropske unije sestavljajo tri sodišča: Sodišče, Splošno sodišče in Sodišče za uslužbenke.

2.2.1 Sodišče

Sodišče sestavljajo: en sodnik iz vsake države članice EU in osem generalnih pravobranilcev. Njihova mandatna doba je šest let z možnostjo ponovnega imenovanja, vendar se vsaka tri leta izvede delna zamenjava sodnikov, in sicer izmenično se zamenja štirinajst in trinajst sodnikov. Sodnike in generalne pravobranilce v medsebojnem soglasju imenujejo vlade držav članic po posvetovanju z odborom, ki ga sestavlja sedem oseb, izbranih med nekdanjimi člani Sodišča in Splošnega sodišča, člani najvišjih nacionalnih sodišč in priznanimi pravniki, od katerih enega predlaga Evropski parlament (Avbelj, 2011, str. 29). Sodniki so izbrani med osebami, katerih neodvisnost je nedvomna in ki izpolnjujejo pogoje za imenovanje na najvišje sodniške položaje v svojih državah ali so priznani pravniki. Sodniki med svojimi člani izvolijo predsednika za obdobje treh let z možnostjo ponovne izvolitve (CVRIA, 2011a).

Sodniki ne smejo imeti političnih ali upravnih funkcij ter ne smejo opravljati nobene druge poklicne dejavnosti, razen če jim to izjemoma odobri Svet. Zavezati se morajo, da bodo med svojim mandatom in po njegovem izteku spoštovali iz mandata izhajajoče obveznosti in dolžnosti ter da bodo po izteku mandata ravnali diskretno in pošteno pri sprejemanju določenih imenovanj in ugodnosti. Funkcija preneha sodniku, ko poteče mandat, če umre ali pa odstopi. Ob odstopu sodnika se pismo naslovi na predsednika Sodišča, ta pa ga pošlje predsedniku Sveta. Z uradnim obvestilom njega se mesto izprazni. Za sodnike je pomembno tudi, da uživajo imuniteto pred sodnimi postopki, po prenehanju funkcije pa imajo imuniteto samo za tista dejanja, ki so jih storili pri opravljanju funkcije. Na občni seji lahko Sodišče imuniteto odvzame. Sodnika je mogoče tudi predčasno razrešiti, vendar samo, če drugi sodniki, skupaj z generalnimi pravobranilci, soglasno ugotovijo, da ne izpolnjuje več zahtevanih pogojev oziroma da ne upošteva obveznosti, ki izhajajo iz te funkcije. V tem primeru sodni tajnik sporoči odločitev Sodišča predsedniku Evropskega parlamenta in predsedniku Komisije ter o njej uradno obvesti Svet – z uradnim obvestilom tega se mesto izprazni (Avbelj, 2011, str. 28).

Sodišče zaseda v senatih, velikem senatu ali na občni seji. Sodišče oblikuje senate, ki jih sestavljajo trije ali pet sodnikov. Senati imajo predsednika, ki ga izvolijo sodniki med svojimi člani. Predsedniki senatov petih sodnikov so izvoljeni za tri leta, predsedniki senatov treh sodnikov pa za eno leto. Predsedniki senatov so lahko tudi ponovno izvoljeni, vendar samo enkrat. Veliki senat sestavlja trinajst sodnikov, predseduje mu predsednik Sodišča. Člani velikega senata so predsedniki senatov petih sodnikov in drugi sodniki, imenovani v skladu s pogoji poslovnika. Sodišče zaseda v velikem senatu le, kadar to zahteva država članica ali institucija EU kot stranka v postopku (CVRIA, 2008, 16. člen). Na občni seji odloča v posebnih primerih, določenih s Statutom Sodišča, in kadar presodi, da gre za izjemno pomembno zadevo (Urad Vlade RS za komuniciranje, 2011).

Sodišče lahko veljavno odloča le v sestavi lihega števila sodnikov. Odločitve senatov treh ali petih sodnikov so veljavne le, če jih sprejmejo trije sodniki, odločitve velikega senata pa le, če je navzočih devet sodnikov. Pri odločitvah občne seje mora biti navzočih petnajst sodnikov, da so le te veljavne. Če je eden od sodnikov zadržan, se lahko pozove v senat sodnika iz drugega senata, vendar le pod pogoji, določenimi v poslovniku. Sodniki ali generalni pravobranilci ne smejo sodelovati pri odločanju o posamezni zadevi, pri kateri je podal mnenje kot član sodišča, preiskovalnega organa ali drugega organa, ki je v zadevi sprejemal odločitve, ali pa je sodeloval kot pooblaščenec ali zastopnik stranke (Avbelj, 2011, str. 29).

Predsednik vodi delo Sodišča in predseduje obravnavam in posvetovanjem večjih sestav. Naloga generalnih pravobranilcev je, da popolnoma nepristransko in neodvisno javno predstavijo obrazložene sklepne predloge o zadevah, pri katerih je v skladu s statutom Sodišča Evropske unije zahtevano njegovo sodelovanje. Sodišče ima še sodnega tajnika, ki je generalni sekretar institucije, katere službe vodi pod nadzorom predsednika Sodišča (CVRIA, 2011a).

Sodišče rešuje najpomembnejše in najzahtevnejše spore v EU. PUE mu je primat nad drugima dvema sodiščema priznala z *a priori* pristojnostjo reševati spore med institucijami EU in spore, kjer te nastopajo kot tožeča stranka. Pristojno pa je tudi za odločanje o predlogih, ki mu jih v predhodno odločanje predložijo nacionalna sodišča (Brozina et al., 2005, str. 105).

Poleg sodnikov pomaga Sodišču še osem generalnih pravobranilcev, ki jih imenujejo vlade držav članic. Mandatna doba generalnih pravobranilcev je šest let, vendar se polovica generalnih branilcev zamenja vsaka tri leta. Kvalifikacije, potrebne za funkcijo generalnega pravobranilca, in način njihove izbire je enak kot pri sodnikih. Generalni pravobranilci imajo pomembno vlogo, saj pripravljajo za Sodišče pisna poročila o zadevah, ki jih obravnavajo. V teh poročilih so pomembna predvsem njihova stališča o razlagi prava, ki ga je potrebno uporabiti. Sodišču predlagajo, kako naj se o zadevi odloči. Njihova stališča ne zavezujejo Sodišča, vendar jim Sodišče sledi v veliko primerih (Grad et al., 2007, str. 273).

Poleg sodnikov in generalnih pravobranilcev pa ima Sodišče tudi svojega tajnika, imenuje lahko tudi sodne pomočnike. Ti so udeleženi v pripravljalnih fazah postopkov in sodelujejo s sodnikom, ki je poročevalec v konkretni zadevi. Sodne pomočnike imenuje Svet, biti pa morajo neodvisni in imeti morajo potrebno pravno znanje (Grad et al., 2007, str. 273).

2.2.2 Splošno sodišče

Splošno sodišče je sestavljeno iz najmanj enega sodnika iz vsake države članice – to so osebe, usposobljene za imenovanje na visoke sodniške položaje¹. Njihova neodvisnost mora biti nedvomna (Brozina et al., 2005, str. 107). Sodnike soglasno imenujejo vlade držav članic po posvetovanju z odborom, ki da mnenje o ustreznosti kandidatov. Njihov mandat traja šest let z možnostjo ponovnega imenovanja. Sodniki med svojimi člani izvolijo predsednika Splošnega sodišča za obdobje treh let z možnostjo ponovne izvolitve. Imenujejo tudi sodnega tajnika za obdobje šestih let in določijo pravila, ki urejajo njegov položaj. Splošno sodišče, v nasprotju s Sodiščem, nima stalnih generalnih pravobranilcev, vendar pa statut določa, da mu sodnik tega sodišča v posamezni zadevi lahko pomaga kot generalni pravobranilec (Prek, 2011). V zvezi s trajanjem in prenehanjem mandata, glede imunitete in združljivosti funkcij in glede zasedanja, veljajo enaka pravila kot za Sodišče (Avbelj, 2011, str. 29).

¹ V Sloveniji bi bile to osebe, ki izpolnjujejo pogoje za imenovanje na mesto ustavnega, vrhovnega, višjega ali okrožnega sodnika.

Splošno sodišče je pristojno za obravnavo tožb fizičnih in pravnih oseb ter zadev, povezanih s konkurenčnim pravom. Pristojnosti splošnega sodišča so (Prek, 2011):

- neposredne tožbe fizičnih ali pravnih oseb zoper akte institucij, organov, uradov in agencij EU², zoper predpise³ ter zoper neodločanje teh institucij, organov, uradov in agencij
- tožbe držav članic zoper Komisijo
- tožbe držav članic zoper Svet v zvezi s sprejetimi akti glede državnih pomoči, ukrepi trgovinske zaščite in akti, s katerimi prenese pristojnost za izvajanje
- tožbe za povrnitev škode, ki so jo povzročile institucije EU ali njihovi uslužbenci
- tožbe, ki temeljijo na pogodbah, ki jih je sklenila EU, ki izrecno določajo pristojnost Splošnega sodišča
- tožbe s področja znamke Skupnosti
- pritožbe, zgolj glede pravnih vprašanj, zoper odločbe Sodišča za uslužbence EU
- tožbe zoper odločbe Urada Skupnosti za rastlinske sorte in odločbe Evropske agencije za kemikalije

2.2.3 Sodišče za uslužbence

Sestavlja ga sedem sodnikov, ki jih imenuje Svet za dobo šestih let z možnostjo ponovnega imenovanja, in sicer na podlagi predhodnega poziva k oddaji kandidatur ter mnenja odbora, ki ga sestavlja sedem ljudi, izbranih med nekdanjimi člani Sodišča in Splošnega sodišča in priznanimi pravniki. Svet pri imenovanju sodnikov skrbi za ravnovesje pri sestavi Sodišča za uslužbence na čim širši geografski podlagi med državljani držav članic, glede na zastopane nacionalne pravne sisteme. Člani Sodišča za uslužbence so izbrani med osebami, katerih neodvisnost je, enako kot za sodnike drugih dveh sodišč, nedvomna in ki izpolnjujejo pogoje za imenovanje na sodniške položaje. Sodniki med svojimi člani imenujejo predsednika Sodišča za uslužbence za dobo treh let in z možnostjo ponovnega imenovanja. Sodišče za uslužbence ima tudi sodnega tajnika ter sodno tajništvo, vendar se mora pri drugih upravnih in jezikovnih potrebah še vedno opirati na službe Sodišča, ki ne pozna generalnih pravobranilcev. Sodišče za uslužbence največkrat zaseda v senatu treh sodnikov, v primerih, urejenih s poslovnikom, pa lahko odloča na občni seji, v senatu petih sodnikov ali pa odloča sodnik posameznik (Avbelj, 2011, str. 30).

Sodišče za uslužbence je znotraj sodne institucije Unije specializirano za področje uslužbenskih sporov Evropske unije. Na prvi stopnji je pristojno za odločanje o sporih med Evropsko unijo in njenimi uslužbenci – spori se nanašajo na vprašanja, povezana z delovnimi razmerji in na sistem socialne varnosti. Poleg tega pa je Sodišče za uslužbence pristojno tudi za odločanje v sporih med organi, uradi ali agencijami ter njihovim osebjem, nima pa pooblastil za odločanje med nacionalnimi upravami in njihovimi zaposlenimi (CVRIA, 2010c).

² Na katere so naslovljeni ali ki jih neposredno in posamično zadevajo.

³ Nanašajo se nanje, vendar ne potrebujejo izvedbenih ukrepov.

2.3 VRSTE POSTOPKOV

Pri pregledu postopkov pred Sodišče EU je najprej potrebno razmejiti med pristojnostmi Sodišča in Splošnega sodišča. Splošno sodišče je pristojno odločati o (Avbelj, 2011, str. 36):

- ničnostni tožbi
- tožbi zaradi nedelovanja
- odškodninski tožbi
- pritožbah zoper sodbe o sporih med uslužbenci EU, ki jih na prvi stopnji izda sodišče za uslužbenca
- postopkih na podlagi arbitražnih klavzul v pogodbah, ki jih sklene Unija ali so sklenjene v njenem imenu
- tožbah ali postopkih, sproženih proti odločitvam specializiranih sodišč

Sodišče pa je pristojno za odločanje o (Avbelj, 2011, str. 36-37):

- tožbi zaradi neizpolnitve obveznosti s strani države članice
- tožbi zaradi neizvršitve sodbe Sodišča
- ničnostni tožbi
- tožbi zaradi nedelovanja
- predlogu za sprejem predhodne odločbe
- pritožbi zoper sodbo Splošnega sodišča
- skladnosti mednarodnega sporazuma s pravom EU

2.3.1 Tožba zaradi neizpolnitve obveznosti države članice

Postopek s tožbo zaradi neizpolnitve obveznosti države članice je sestavljen iz treh faz. Prva faza je najbolj neformalna. Ko komisija zazna kršitev določene države članice, jo na to opozori in zahteva ustrezna pojasnila. Komisija in država članica poskušata najti rešitev, skladno s pravom EU. Če te ne najdeta, nastopi druga faza. V njej pripravi Komisija obrazloženo mnenje, na katero se mora država članica odzvati. Če tega ne stori in niti v tej fazi ne prepriča Komisije, da je njeno ravnanje v skladu s pravom EU, komisija lahko vložijo tožbo pred Sodiščem. Sledi tretja faza, ki je formalna faza postopka pred Sodiščem. Ta ima dva dela – pisnega in ustnega. Pisni postopek zajema posredovanje tožb, navedb o zadevi, odgovorov na tožbo, izjav in morebitne replike, dokazila in dokumente, ki to podpirajo, ali njihovih overjenih kopij strankam in tistim institucijam EU, katerih odločitve so predmet spora. Posredovanje opravlja sodni tajnik v zaporedju in v rokih, ki so določeni s poslovnikom. Ustni postopek pa zajema branje poročila, ki ga predloži sodnik poročevalec, zaslišanje zastopnikov, svetovalcev in odvetnikov, ki ga opravi Sodišče, ter poslušanje sklepnih predlogov generalnega pravobranilca, po potrebi pa tudi zaslišanje prič in izvedencev. Obravnave sodišča so javne, razen če Sodišče iz tehtnih razlogov določi drugače. O vsaki obravnavi se sestavi zapisnik, ki ga podpišeta predsednik in sodni tajnik. Po opravljeni obravnavi se Sodišče umakne na posvetovanje, ki je in ostane tajno, sodbe Sodišča pa se preberejo javno. Te morajo, poleg obrazložitve, vsebovati še imena

sodnikov, ki so odločali, ter podpis predsednika in sodnega tajnika (Avbelj, 2011, str. 40-41).

2.3.2 Tožba zaradi neizvršitve sodbe Sodišča

Postopek tožbe zaradi neizvršitve sodbe Sodišča ima dve fazi. V prvi lahko Komisija, če meni, da država članica ni sprejela ustreznih ukrepov, potrebnih za izvršitev sodbe, poda svoje obrazloženo mnenje. To stori po tem, ko je tej državi dala možnost za predložitev pripomb, in v njej podrobno navedla, v katerih točkah država članica ni izvršila sodbe Sodišča. Če država članica v roku, ki ga je določila Komisija, ni sprejela potrebnih ukrepov za izvršitev sodbe Sodišča, lahko Komisija predloži primer Sodišču. Sledi druga faza predložitve zadeve Sodišču. Komisija v tožbi določi višino denarne kazni in/ali pavšalnega zneska, ki ga mora zadevna država članica plačati. Če sodišče ugotovi, da država članica ni izvršila njegove sodbe, ji lahko naloži plačilo denarne kazni in/ali pavšalnega zneska, ki pa ne sme presegati zneska, ki ga je določila Komisija (Avbelj, 2011, str. 41-42).

2.3.3 Ničnostna tožba

Če katera koli država članica, Svet, Komisija ali (v nekaterih okoliščinah) Evropski parlament menijo, da je določen predpis EU nezakonit, lahko od Sodišča zahtevajo, da ga razglasi za ničnega. Ničnostno tožbo lahko vložijo tudi posamezniki, ki želijo, da Sodišče razglasi za ničnega določen predpis, ker ta neposredno in škodljivo vpliva nanje kot posameznike. Če Sodišče ugotovi, da zadevni predpis ni bil pravilno sprejet ali da nima podlage v pogodbah, ga lahko razglasi za ničnega in neveljavnega (Europa, 2011).

Vložitev ničnostne tožbe je mogoča v dveh mesecih od objave akta ali njegovega uradnega obvestila tožniku, če tega ni bilo, pa od dneva, ko je zanj izvedel. Postopek pred Splošnim sodišče, ki odloča o ničnostni tožbi, je v procesnem smislu enak kot pri tožbi zaradi neizpolnitve obveznosti države članice. Sestavljen je iz pisnega in ustnega dela. Razlikuje pa se v aktivno in pasivno legitimiranih subjektih ter v dejstvu, da pred njim ne poteka predhodni postopek z izdajo obrazloženega mnenja. Tudi tožbeni zahtevek ni enak, saj se pri ničnostni tožbi zahteva razveljavitev izpodbijanega akta (Avbelj, 2011, str. 43).

2.3.4 Tožba zaradi nedelovanja

Ta tožba omogoča nadzor zakonitosti nedelovanja institucij, organov, uradov in agencij Unije. Vložiti jo je mogoče le po tem, ko je bila zadevna institucija pozvana k delovanju. Če se ugotovi nezakonitost opustitve, mora zadevna institucija sprejeti ustrezne ukrepe za prenehanje nedelovanja. Pristojnost za odločanje o tožbi zaradi nedelovanja si delita Sodišče in Splošno sodišče po merilih, kakršna veljajo za ničnost tožbe (CVRIA, 2011a).

2.3.5 Odškodninska tožba

Odškodninska tožba se vložijo na Splošno sodišče, in sicer v roku petih let od nastanka kršitve. Ta zastaralni rok se prekine, če se pri Sodišču vložijo tožbe ali če je oškodovanec pred tem naslovil svojo zahtevo na pristojno institucijo EU. V tem primeru je treba postopek sprožiti v dvomesečnem roku (Avbelj, 2011, str. 44-45).

2.3.6 Postopek za predhodno odločanje

Sodišče države članice lahko na Sodišče naslovi eno ali več vprašanj za predhodno odločanje. Posreduje mu predlog za sprejem predhodne odločbe, v katerem ga lahko zaprosi za razlago pogodb ali za razlago ali presojo veljavnosti aktov. Sodišče države članice samo presodi, ali bo tak predlog Sodišču predložilo, pri tem pa je njegova diskrecijska presoja v dveh primerih izključena. Če sodišče v posamezni zadevi odloča kot sodišče zadnje stopnje, mora zadevo predložiti Sodišču. Enako je dolžno storiti tudi takrat, ko dvomi o veljavnosti pravnega akta EU. V obeh primerih pa mu zadeve ni treba predložiti v postopek predhodnega odločanja, če lahko vprašanja prava EU reši samo, in sicer na podlagi obstoječih precedensov Sodišča. Lahko pa zadevo predloži Sodišču, če se ne strinja z že sprejeto odločitvijo Sodišča, ki o predloženih vprašanjih odloči s predhodno sodbo, ki jo nato posreduje sodišču države članice, nanjo vezano. Če vložijo tožbo institucija, organ, urad ali agencija EU, je Sodišče pristojno tudi za obravnavanje tožb, zlasti tistih, ki se nanašajo na spor na podlagi arbitražne klavzule ali na spore na podlagi sporazuma o razsodišču oz. če je pristojnost s pogodbo podeljena Sodišču. Institucija, organ, urad, agencija ali država članica lahko na Sodišče vložijo tožbo za povrnitev škode, ki so jo utrpeli zaradi nezakonitega delovanja institucij, organov, uradov ali agencij EU. Država članica, Evropski parlament, Svet in Komisija lahko pred sklenitvijo mednarodnega sporazuma pridobijo mnenje Sodišča o njegovi skladnosti s pogodbo. Če Sodišče odloči, da tak sporazum ni skladen s pogodbo, sta na voljo dve možnosti: sprememba sporazuma ali sprememba pogodbe. Urejena je tudi direktna tožba države članice za ugotovitev ničnosti določenih ugotovitev Sveta in Evropskega sveta, ko ji suspendirata določene pravice, ki jih uživa po pogodbi. Sodno varstvo mora zahtevati v enem mesecu od dneva ugotovitve, lahko pa ga zahteva samo zaradi kršitev postopka, ko gre za mirovanje nekaterih pravic, ki izhajajo iz članstva Unije. Težava je v tem, ker mora Sodišče o tožbi države članice odločiti v enem mesecu od vložitve tožbe, to je zelo kratek rok, če upoštevamo, da mora država članica vložiti tožbo, da lahko države članice podajo svoja stališča, in da mora Sodišče izpeljati postopek ter izdati odločbo (Vatovec et al., 2005, str. 108-111).

Stranke lahko z direktno tožbo in tožbo zaradi neukrepanja tožijo tudi organe, urade in agencije EU. Nekateri akti o ustanovitvi organov EU posebej določajo, da jih smejo izpodbijati pravne in fizične osebe, države članice in institucije. Kjer je pričakovati, da bodo stranke vlagale več pravnih sredstev, so določene nekatere omejitve izpodbijanja (Vatovec et al., 2005, str. 111).

2.3.7 Postopek s pritožbo zoper sodbe Splošnega sodišča

Na Sodišče se lahko vloži pritožba zoper odločitev Splošnega sodišča samo glede pravnih vprašanj ter pod pogoji in v mejah, določenih v Statutu. Pritožba se sme vložiti v dveh mesecih po uradnem obvestilu o odločbi, proti kateri je pritožba vložena, in sicer vloži se jo lahko zaradi nepristojnosti Splošnega sodišča zaradi kršitve postopka pred tem sodiščem, ki škoduje interesom pritožnika, ter zaradi kršitve zakonodaje EU s strani Splošnega sodišča. Pritožbo sme vložiti katerakoli stranka, ki v celoti ali delno ni uspela s svojimi sklepnimi predlogi. V primeru utemeljenosti pritožbe Sodišče razveljavi odločitev Splošnega sodišča. Če postopek to dopušča, lahko samo dokončno odloči o zadevi ali pa jo vrne v razsojanja Splošnemu sodišču, ki je glede pravnih vprašanj vezano na odločitev Sodišča (Avbelj, 2011, str. 48-49).

2.3.8 Uslužbenki spori na prvi stopnji in postopek s pritožbo zoper odločitev Sodišča za uslužbence ter možnost revizije

Za uslužbenske spore pred Sodiščem za uslužbence se uporabljajo enaka pravila postopka kot za postopek pred Sodiščem ter Splošnim sodiščem. Pisni del postopka obsega vložitev tožbe in odgovora na tožbo, razen če Sodišče za uslužbence odloči, da je potrebna druga izmenjava pisnih vlog. Če je prišlo do druge izmenjave pisnih vlog, lahko odloči brez ustnega postopka. Zoper končne in delne odločbe Sodišča za uslužbence o vsebinskih vprašanjih ali odločbe o procesnih vprašanjih glede nepristojnosti ali nedopustnosti je mogoča pritožba na Splošno sodišče. Vložiti pa jo je treba v dveh mesecih po uradnem obvestilu o odločbi, proti kateri je pritožba vložena. Če je pritožba vložena proti odločbi Sodišča za uslužbence, ima postopek pred Splošnim sodiščem pisni in ustni del. V primeru, da je pritožba utemeljena, Splošno sodišče razveljavi odločbo Sodišča za uslužbence in samo odloči o zadevi. Če to ni mogoče, pa zadevo vrne v razsojanje Sodišču za uslužbence, ki pa je glede pravnih vprašanj vezano na odločbo Splošnega sodišča. Pri teh sporih je možen tudi postopek revizije, in sicer generalni pravobranilec lahko predlaga, če meni, da obstaja resno tveganje za enotnost ali doslednost prava EU, da Sodišče preuči odločitev Splošnega sodišča – ta predlog mora biti vložen v enem mesecu po izdaji odločbe Splošnega sodišča (Avbelj, 2011, str. 50-52).

2.3.9 Postopek za izdajo mnenja o skladnosti mednarodnega sporazuma s pravom Evropske unije

Na predlog Evropskega parlamenta, Sveta, Komisije ali države članice izda Sodišče mnenje, ali je načrtovani mednarodni sporazum združljiv z določbami pogodb ter ali je Unija oz. ena od njenih institucij pristojna za sklenitev tega sporazuma. Vloženi predlog se vroči drugim pooblaščenim vlagateljem, ki lahko v roku, ki ga določi predsednik Sodišča, predložijo pisna stališča. Sodišče nato sprejme obrazloženo mnenje na nejavni seji po opredelitvi generalnih pravobranilcev. Če je mnenje Sodišča odklonilno, Unija mednarodnega sporazuma ne more skleniti, dokler ga ne uskladi s pravom EU. To lahko stori z ustrezno spremembo ustanovnih pogodb EU ali z ustrezno spremembo nameravanega mednarodnega sporazuma (Avbelj, 2011, str. 53-54).

2.4 PRISTOJNOSTI SODIŠČA EVROPSKE UNIJE

Sodišče zagotavlja spoštovanje evropskih predpisov in skrbi za enotno razlago evropskega pravnega reda. Poleg tega vodi tudi postopke proti državam članicam zaradi neizpolnjevanja obveznosti, postopke zaradi nezakonitega ravnanja organov Skupnosti, postopke zaradi opustitve dejanj, odškodninske postopke in postopke, povezane s predhodnimi vprašanji (Urad Vlade RS za komuniciranje, 2011b).

Sodišče pri svojem delu sodeluje s sodišči držav članic, ki se nanj obrnejo s predlogom za razlago določenega vidika prava Evropske unije, ki ga morajo uporabiti pri svojem nacionalnem postopku. To morajo še posebej storiti, če obstaja dvom glede razlage ali veljavnosti oz. zakonitosti aktov EU. Na podlagi različnih vrst tožb nadzoruje Sodišče zakonitost aktov institucij in izpolnjevanje obveznosti, ki jih imajo na podlagi prava EU, države članice in institucije EU. Sodišče je pristojno tudi za poravnavo pravnih sporov med državami članicami EU, institucijami EU, podjetji in posamezniki (Urad Vlade RS za komuniciranje, 2011b).

Glavne naloge sodišča EU so (Europees Parlement, 2011):

- odločanje o tožbah, ki jih vloži država članica, institucija, fizična ali pravna oseba
- na predlog nacionalnih sodišč predhodno odločanje o vprašanih glede razlage prava EU ali veljavnosti aktov, ki so jih sprejele institucije
- odločanje o drugih zadevah, predvidenih v pogodbah

2.5 POSTOPEK PRED SODIŠČEM EVROPSKE UNIJE

Postopek pred Sodiščem Evropske unije ureja Statut Evropskega sodišča, natančneje pa Poslovnik Sodišča. Po vročitvi odločbe Sodišču se tudi formalno začne postopek z vnosom zadeve v posebni register Sodišča. V trenutku vnosa v register Sodišča je zadevi dodeljena tudi opravilna številka. Sodni tajnik (t.i. registrar) vroči odločbo drugim subjektom, ki se lahko udeležijo postopka, in sicer vsem državam članicam, Komisiji, Svetu ali Evropski centralni banki oziroma Svetu in Parlamentu, odvisno pač od tega, ali je akt, ki je predmet razlage oziroma ocene veljavnosti, sprejel Svet ali Evropska centralna banka oziroma ali sta ga skupaj sprejela Svet in Parlament. Od trenutka vročitve začne teči dvomesečni prekluzivni rok, v katerem stranke nacionalnega postopka in drugi udeleženci predložijo Sodišču pisne vloge oziroma pisne pripombe. Čeprav se subjekti, katerim je bila vročena odločba, niso dolžni udeležiti pisne faze postopka, se lahko udeležijo ustne faze, v kateri bodo skušali prepričati sodišče o svojem stališču. Običajni splošni postopek je razdeljen na štiri dele, in sicer: pisni del postopka, preiskovalni in pripravljalni del, ustni del z mnenjem generalnega pravobranilca ter sojenje in objava sodbe. Svoje stališče lahko predstavijo tudi zastopniki oziroma pooblaščenci strank v postopku, zaslišani pa so lahko tudi strokovnjaki ali priče. Vsem tem udeležencem lahko Sodišče postavlja vprašanja. V ustnem delu postopka predstavi svoje stališče tudi generalni pravobranilec (Varanelli, 2010, str. 237-239).

2.5.1 Pisna faza postopka

Pisni postopek se začne z vložitvijo vloge registrarju. Vlagatelj mora navesti problem spora in razlage, na katerih utemeljuje vlogo. Dokumentarni dokazi morajo biti priloženi v dodatkih ali pa mora biti natančno navedeno, kje jih lahko Sodišče dobi na vpogled. Pisni postopek zajema tudi predložitev replik in duplik, s katerimi predstavljajo stranke nacionalnega postopka, države članice in institucije Unije svoja stališča in jih branijo s pravnimi argumenti. Pravico do vložitve pisne vloge imajo osebe, ki jim je bil vročen sklep o postavitvi referenčnega vprašanja. Vloge, vročene strankam in udeležencem, morajo vsebovati elemente dejanskega stanja, navedbo določbe nacionalnega pravnega reda, pravne argumentacije v podporo posameznik stališčem in predloge odgovorov na postavljena referenčna vprašanja. V pisni fazi postopka predstavlja najbolj pereče vprašanje možnost vložitve dodatnih vlog v odgovoru na vloge strank in drugih udeležencev v postopku (Varanelli, 2010, str. 239-240). Popolno vlogo nato posreduje registrar toženi stranki. Ta ima mesec dni časa za vložitev odgovora, ki je po vsebinskih zahtevah podoben tožbi (Grilc, 2001, str. 224).

Jezik vloge je ponavadi jezik zadeve. Če je vlagatelj država članica ali oseba, ki z vlogo napada institucijo Skupnosti, lahko vloži vlogo v kateremkoli uradnem jeziku v EU. Če pa gre za tožbo proti državam članicam ali posamezniku ali družbi v državi članici, izbere jezik toženec. Ker je delovni jezik Sodišča francoščina, bo treba, razen tedaj, ko bo ta jezik izbran tudi za zadevo in vloge, dokumente prevesti v francoščino za notranjo rabo (Grilc, 2001, str. 224).

2.5.2 Pripravljalni in preiskovalni del postopka

Pripravljalni del postopka

Zadeva je predana predsedniku enega od senatov, ki določi sodnika poročevalca, prvi generalni pravobranilec pa določi generalnega pravobranilca, ki mu je dodeljena zadeva. Spis je razdeljen vsem sodnikom, vendar ga natančno obdelujeta le sodnik poročevalec in generalni pravobranilec. Sodnik poročevalec posreduje, v soglasju z generalnim pravobranilcem, na seji senatu posebno poročilo, v katerem predlaga sprejetje procesnih in drugih pripravljalnih sklepov. To ni posredovano strankam in drugim udeležencem v postopku. Pred narokom se lahko Sodišče odloči, da stranke in drugi udeleženci podrobno predstavijo svoja stališča oziroma pojasnijo nejasne točke vlog, kar lahko storijo pisno ali na naroku (Varanelli, 2010, str. 241).

Približno tri tedne pred narokom je poročilo sodnika poročevalca posredovano strankam in udeležencem v postopku. Poročilo vsebuje v postopkih predhodnega odločanja kratek opis pomembnih dejstev ter sintetični prikaz stališč, pripomb in ugovorov strank in drugih udeležencev v postopku. S posredovanjem tega poročila se stranke in drugi udeleženci v postopku povabijo, naj se opredelijo, ali so njihova pravna stališča dosledno sintetizirana. Če temu ni tako, morajo odvetniki brez nepotrebnega odlašanja sporočiti Sodišču napake pri sintetiziranju pravnih stališč njihovih strank (Varanelli, 2010, str. 241).

Preiskovalni del postopka

Po obravnavanju poročila sodnika poročevalca se ponavadi začne ustna faza postopka, vendar ni izključeno, da se Sodišče odloči za preiskavo, ki lahko zajema osebno navzočnost strank, zaslišanje prič, zahtevo za posredovanje informacij ali dokumentov, ustno pričanje, izvedensko mnenje in posamezna preiskovalna dejanja. Preiskava je mogoča zlasti pri oceni veljavnosti akta Unije, saj je v zadevah, ki se nanašajo na razlago pogodbe EU in aktov Unije, nacionalno sodišče dolžno posredovati potrebne elemente dejanskega stanja. Včasih to ne posreduje Sodišču vseh elementov, ki so potrebni za reševanje zadeve oziroma jih nacionalno sodišče sploh ni ugotovilo v postopku. V tem primeru preostane Sodišču le, da samo izvede potrebna preiskovalna dejanja, ki mu bodo v pomoč pri reševanju zadeve (Varanelli, 2010, str. 242).

2.5.3 Ustna faza postopka

Ustna faza predstavlja osrednji del postopka, saj je v njej mogoče odgovoriti na pravna stališča in na pripombe drugih strank in udeležencev postopka, ki so jih podali v pisnih vlogah iz prve faze postopka.

Namen ustne faze postopka je (Varanelli, 2010, str. 245):

- odgovoriti na vprašanja, ki jih postavi sodišče
- prikazati pravna stališča strank v postopku
- posredovati nove pravne argumente kot odgovor na pravne argumente drugih udeležencev postopka, ki jih ni bilo mogoče navesti v pripravljalnih vlogah oziroma v pisnih pripombah
- obravnavati večplastna pravna vprašanja, povezana z obravnavano zadevo
- ugovarjati stališčem in pravnim argumentom, ki so jih stranke oziroma drugi udeleženci postopka zagovarjali v svojih pripravljalnih vlogah ali pisnih pripombah

Ustni del postopka je treba razumeti kot dopolnitev pisne faze postopka, saj v njem stranke in drugi udeleženci natančno opredelijo le tista stališča, ki so jih že navedli v pripravljalnih vlogah oziroma v pisnih pripombah. Stranke in drugi udeleženci imajo v zadevah, ki tečejo pred tričlanskim senatom, petnajst minut časa za pojasnitev svojih pravih stališč; trideset minut v primeru plenarnega zasedanja oziroma pred petčlanskim senatom. Če se stranke ne udeležijo ustnega obravnavanja zadeve, tega Sodišče ne more razumeti kot strinjanje s stališči drugih strank (Varanelli, 2010, str. 246).

Ustna faza ni nujna. Sodišče odpravi ustni del postopka na podlagi poročila sodnika poročevalca in potem, ko je pridobilo mnenje generalnega pravobranilca, če nihče od strank ali udeležencev ni vložil obrazložene vloge, s katero bi predlagal ustno obravnavanje zadev. Sodišče lahko, in sicer ob izrecni zahtevi strank, odpravi ustni del postopka, če meni, da namerava ena od strank z ustnim delom zavlačevati postopek oziroma da gre za zlorabo procesnih pravic (Varanelli, 2010, str. 246).

Mnenje generalnega pravobranilca

Mnenje generalnega pravobranilca je v vsaki zadevi izredno pomembno. Sodišče ni vezano na njegovo mnenje, a mu pogosto sledi. Generalni pravobranilec poda svoje mnenje o zadevi nekaj tednov po obravnavi, razen če je zadeva praktično ponovitev kakšne prejšnje. V slednjem primeru se sklicuje na stališče, ki ga je Sodišče zavzelo v prejšnji odločbi (Grilc, Ilešič, 2001, str. 227). V svojem prispevku povzame generalni pravobranilec dejansko stanje in se osredotoči na pravno vprašanje, ki je predmet predhodnega odločanja. Ta izdela prispevek in zavzame svoje stališče po lastni presoji. Poleg zavzetja določenega abstraktnega pravnega stališča poda Sodišču tudi konkretni predlog v obliki izreka (Varanelli, 2010, str. 247).

2.5.4 Sojenje in objava sodbe

Odločanje in glasovanje

Po zaključku ustnega dela postopka, ki se konča z mnenjem generalnega pravobranilca, se senat Sodišča umakne na tajno posvetovanje, ki se ga udeležijo le sodniki. Med glasovanjem ne sme biti nihče prisoten, razen sodnikov, v sejni sobi. Med seboj se sporazumevajo v francoskem jeziku, ki postane zato delovni jezik. Vsak izmed sodnikov mora zavzeti stališče in ga obrazložiti (Varanelli, 2010, str. 247).

Odločbe Sodišča

Sodišče odloča v obliki sodbe ali sklepa. S sodbo Sodišče dokončno in meritorno odloči v kontradiktornem postopku o določenem materialnem vprašanju, s sklepom pa rešuje procesna vprašanja. Sodbe Sodišča se delijo na tri dele, in sicer uvod, obrazložitev ter izrek⁴. Vsebina sodbe mora vsebovati navedbo, da je sodbo izdalo Sodišče, datum izdaje, ime predsednika ter drugih sodnikov, udeleženih pri izdaji, ime generalnega pravobranilca, sodnega tajnika, imena strank v postopku, imena agentov, svetovalcev ter odvetnikov strank, končna mnenja strank v postopku, navedbo, da je bilo slišano mnenje generalnega pravobranilca, sintezo dejanskega stanja ter izrek. Ta vsebuje odgovor na postavljeno vprašanje, ki mora biti pogosto razložen v luči obrazložitve. Predsednik in sodniki, udeleženi pri izdaji sodbe, jo podpišejo; podpiše jo tudi sodni tajnik.

Sklepi predstavljajo sredstvo, s katerim Sodišče vodi postopek in sprejema procesne odločitve. Sodišče sprejme sklep tudi, kadar se izreče za nepristojno ali kadar je zahtevak nedopusten (Varanelli, 2010, str. 248-249). Vsem sodbam Sodišča EU je skupna pravna narava, vendar pa so njihove konkretne pravne posledice odvisne od vrste postopka, v katerem so bile izdane (glej Priloga 1) (Avbelj, 2011, str. 56).

⁴ Torej, v obratnem vrstnem redu kot v Sloveniji, kjer obrazložitev sledi izreku.

Zoper sodbe Sodišča ni možna pritožba, razen v dveh izjemnih primerih. Prva izjema se nanaša na zamudno sodbo oz. sodbo zaradi izostanka. Druga izjema pa se nanaša na države članice, institucije Evropske unije in vse druge fizične ali pravne osebe, ki niso sodelovale v postopku, v katerem je bila izdana sodba, ki škodi njihovim pravicam. Izredno pravno sredstvo zoper sodbe Sodišča je obnova postopka. Zahtevajo ga lahko stranke, če odkrijejo novo dejstvo, odločilnega pomena, ki je bilo pred izrekom sodbe neznano Sodišču in stranki, ki zahteva obnovo. Zahteve za obnovo postopka pa ni mogoče vložiti, če od dneva izreka sodbe poteče več kot 10 let (Avbelj, 2011, str. 55-56).

Sodišče EU pa ni pristojno za zagotavljanje izvršitve svojih sodb. Nima nikakršne kazenskoopravne pristojnosti, zato ne more uporabiti nikakršnih sredstev prisile, ki jih imajo na razpolago sodniki v državah članicah. Po maastrichtskem sporazumu ima na voljo le finančne kazni (Grilc, Ilešič, 2001, str. 229).

Stroški postopka predhodnega odločanja

Postopek pred Sodiščem je uveden na podlagi 267. člena pogodbe EU in je takse prost. Sodišče ne zahteva plačila sodnih taks za odgovor na referenčno vprašanje. Sodišče lahko naloži plačilo stroškov, ki jih je imelo pri reševanju zadeve (npr. fotokopije, prevodi,...). Stroški, ki so jih imele države oz. institucije Unije zaradi udeležbe v postopku predhodnega odločanja, ne bremenijo strank nacionalnega postopka. Države članice in institucije Unije same nosijo te stroške (Varanelli, 2010, str. 250).

Dostopnost sodb Sodišča Evropske unije

Sodbe Sodišča, Splošnega sodišča in Sodišča za uslužbence so objavljene v Uradnem listu Evropske unije, kjer se objavi le operativni del sodbe, v Zbirki odločb sodne prakse Sodišča in Splošnega sodišča ter v zbirki odločb sodne prakse – Sodišča za uslužbence. Ta besedila sodb so edina uradna. Sodna praksa pa je na voljo še v elektronski obliki na spletni strani Sodišča Evropske unije ter na glavni strani zakonodaje Evropske unije – EUR-Lex. Od pristopa Slovenije k EU so vse sodbe in drugi pravni akti, vezani nanje, prevedeni tudi v slovenski jezik (Avbelj, 2011, str. 59).

3 EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Evropsko sodišče za človekove pravice ugotavlja s sodbami kršitve človekovih pravic iz Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki jih zagrešijo države podpisnice konvencije.

3.1 ZGODOVINA EVROPSKEGA SODIŠČA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) je bilo ustanovljeno leta 1959, in sicer na podlagi Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP). EKČP pa je bila sprejeta že 4. novembra 1950, v veljavo pa je stopila septembra 1953. Leta 1994 je v Strasbourgu sprejel Svet Evrope še dodatni Protokol št. 11, ki določa, da se posameznik lahko obrne neposredno na sodišče. Istega leta je začela EKČP veljati tudi v Sloveniji (Informacijski urad SE v RS, 2011a).

3.2 PREDSTAVITEV IN SESTAVA ESČP

Evropsko sodišče za človekove pravice je bilo vzpostavljeno s sprejemom in uveljavitvijo EKČP, in sicer najprej tako, da je ob njem delovala Evropska komisija za človekove pravice, zadolžena za predhodno selekcijo pritožb, pozneje (Protokol št. XI) pa je bila uvedena ureditev, po kateri se lahko posameznik s pritožbo obrne neposredno na ESČP. EKČP je najpomembnejša konvencija Sveta Evrope, ESČP pa njegov najpomembnejši organ. Nobena država ne more postati članica Sveta Evrope, če ne ratificira EKČP in se ne zaveže, da bo spoštovala odločitve ESČP. Takšnega organa, kot je ESČP, na drugih celinah ne poznajo, čeprav postopno in z zaostankom sledijo evropskim izkušnjam s področja varstva človekovih pravic in svoboščin. Samo v Evropi lahko doseže posameznik učinkovito obsodbo države, ki mu je kršila v EKČP določene pravice in svoboščine. ESČP ima, primerjalno gledano, edinstveno samostojnost in ni podrejeno drugim organom Sveta Evrope, kot to velja za sodišča, nastala v okviru drugih regionalnim mednarodnih organizacij (Ribičič, 2007, str. 120).

Število sodnikov je enako številu držav pogodbenic. ESČP ima sedež v Palači človekovih pravic, ki je le nekaj metrov oddaljena od sedeža Sveta Evrope v Strasbourgu in je z mnogimi drugimi vezmi povezan z drugimi organi Sveta Evrope. Sodniki morajo imeti visok moralni ugled in morajo izpolnjevati zahtevane pogoje za opravljanje visokih pravosodnih funkcij ali pa morajo biti splošno priznani pravni strokovnjaki. EKČP poudarja, da delujejo sodniki ESČP v osebem svojstvu in ne kot predstavniki države. Sodniki ne smejo sprejeti nobene dolžnosti, ki ni združljiva z njihovo neodvisnostjo, nepristranskostjo ali z drugimi zahtevami te funkcije, ki ima značaj polne zaposlitve (Tajništvo ESČP, 2010, 20.-21. člen).

Sodnike izvoli, in sicer z večino glasov, parlamentarna skupščina s seznama treh kandidatov, ki jih imenuje vsaka država pogodbenica. Mandatna doba sodnikov je devet let, brez možnosti ponovne izvolitve. Z dopolnitvijo 70 let jim mandat poteče, svojo

funkcijo pa opravljajo do zamenjave. Po njej ostanejo pristojni za zadeve, ki so jim dodeljene. Sodniki so lahko svoje funkcije razrešeni samo v primeru, če drugi sodniki odločijo z dvotretjinsko večino, da ne izpolnjujejo več zahtevanih pogojev (Tajništvo ESČP, 2010, 22.-23. člen).

Sodniki so razvrščeni, glede na svojo funkcijo, v ESČP, glede na datum svoje izvolitve in glede na svojo starost. Le v enem primeru (ko sta dva kandidata za tajnika ESČP dobila enako število glasov) imajo kandidatke prednost pred kandidati, če pa gre za kandidata istega spola, ima prednost starejši od njiju.

3.3 ORGANIZACIJA IN DELOVANJE ESČP

Evropsko sodišče za človekove pravice odloča o zadevah kot sodnik posameznik, v odborih treh sodnikov, senatih sedmih sodnikov in velikem senatu sedemnajstih sodnikov. Kadar o zadevi odloča sodnik posameznik, ne sme obravnavati nobene pritožbe proti visoki pogodbeni stranki, za katero je bil ta sodnik izvoljen. Pristojnost sodnika posameznika je, da lahko odloči, da je posamezna pritožba, predložena v skladu s 34. členom, nedopustna ali jo črta s seznama zadev Sodišča, in sicer v primeru, da se takšna odločitev lahko sprejme brez dodatne presoje. V tem primeru je odločitev dokončna. Če pa je sodnik posameznik nasprotnega mnenja, pritožbo predloži odboru ali senatu v nadaljnjo presojo (Tajništvo ESČP, 2010, 27. člen).

Odbori treh sodnikov delujejo znotraj vsakega oddelka in so ustanovljeni za obdobje enega leta. Naloga odbora je, da dokončno odloči o nesprejemljivosti posamezne pritožbe in jo črta s seznama zadev. Kadar gre za zadevo, ki terja dodatno preučitev, odloča o njenem (ne)sprejemu senat sedmih sodnikov. Senat odloča tudi o pritožbi, ki jo sproži ena država članica zoper drugo. Sodnik, ki prihaja iz tožene države, je po uradni dolžnosti član senata in velikega senata. Kadar ne more sodelovati v senatu, lahko država članica imenuje nadomestnega sodnika.

V velikem senatu sodelujejo predsednik ESČP, podpredsednika, predsedniki senatov in drugi sodniki, izbrani v skladu s poslovnikom sodišča. V velikem senatu, razen predsednika, podpredsednikov in predsednikov senatov ter sodnika iz tožene države, ne morejo sodelovati tisti sodniki, ki so o isti zadevi odločali v sedemčlanskem senatu. Kadar se zadeva tiče resnega pravnega vprašanja, povezanega z razlago EKČP ali protokolov v njej, ali pa bi odločitev lahko privedla do konflikta s predhodnimi sodbami ESČP, lahko senat prepusti odločanje velikemu senatu, če temu nobena stranka ne nasprotuje. Velik senat daje tudi svetovalna mnenja na zahtevo odbora ministrov (Tajništvo ESČP, 2010, 26. in 30. člen).

Poleg naštetih sodnikov pa ima Sodišče še sodno pisarno, poročevalce in plenarno sodišče. Funkcijo in organizacijo sodne pisarne določa poslovnik Sodišča. Poročevalci pa so del sodne pisarne, delujejo pod vodstvom predsednika Sodišča in pomagajo, kadar Sodišče odloča kot sodnik posameznik. Plenarno sodišče izvoli svojega predsednika in

enega ali dva podpredsednika za dobo treh let in z možnostjo ponovne izvolitve. Naloge Plenarnega sodišča so, da ustanavlja senate za določeno obdobje, voli predsednike senatov Sodišča, sprejme poslovnik Sodišča ter voli tajnika in enega ali več namestnikov. Predsednik vodi delo in upravlja ESČP, ga predstavlja in skrbi za odnose med njim in drugimi organi Sveta Evrope. Predseduje plenarnim zasedanjem ESČP in zasedanjem velikega senata ter vodi zbor petih sodnikov, ki odloča o tem, ali se bo neka zadeva obravnavala pred velikim senatom (Tajništvo ESČP, 2010, 24. in 25. člen).

3.4 POSTOPEK PRED EVROPSKIM SODIŠČEM ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Pritožbo na ESČP lahko vložijo posamezniki, nevladne organizacije ali skupine posameznikov, ki zatrjujejo, da so žrtve kršitev pravic, priznanih z EKČP in njenimi protokoli, s strani katerekoli države pogodbenice. Vlogo lahko podajo sami ali pa preko zastopnika. Če si izberejo zastopnika, mora biti to odvetnik z dovoljenjem za opravljanje odvetniške dejavnosti v eni od držav pogodbenic in s stalnim prebivališčem na njihovem ozemlju, ali druga oseba, ki jo potrdi predsednik senata. Pomembno je, da pritožba ni anonimna, saj je v tem primeru Sodišče ne obravnava. Pritožbo lahko vložimo, ko izčrpamo vsa druga pravna sredstva v državi, proti kateri je pritožba naperjena. Vloga mora biti podana v šestih mesecih od dneva sprejetja oz. vročitve končne odločbe po domačem pravu. Med vložitvijo pritožbe zadeva ne sme biti v postopku pred drugo mednarodno institucijo. Pritožba se sme vložiti v kateremkoli od uradnih jezikov držav pogodbenic. Po tem, ko je zadeva razglašena za dopustno, pa je treba s Sodiščem komunicirati v angleščini ali francoščini, razen če predsednik senata ne dovoli nadaljnje uporabe jezika ene od držav pogodbenic (Kukec, 2008, str. 137 in 139).

Pritožbeni obrazec

Pritožbo predloži vlagatelj na obrazcu tajništva Sodišča. Vsebovati mora (Kukec, 2008, str. 138):

- ime, datum rojstva, državljanstvo, spol, poklic in naslov vlagatelja
- ime, poklic in naslov morebitnega zastopnika
- ime države pogodbenice, proti kateri se vlaga pritožba
- kratko in jedrnato navedbo dejstev
- kratko in jedrnato navedbo domnevnih kršitev EKČP in njihovo utemeljitev
- kratko in jedrnato izjavo, da je vlagatelj izpolnil merila dopustnosti
- namen pritožbe in splošno navedbo zahtev za pravično zadoščenje
- podpis vlagatelja

Vlagatelj mora priložiti še kopije vseh pomembnih dokumentov, zlasti sodnih in drugih odločb, ki se nanašajo na predmet pritožbe. V primeru, da vlagatelj ne želi razkriti javnosti svoje identitete, mora to navesti in predložiti izjavo o razlogih, ki naj bi opravičevali odstopanje od pravil o dostopu do informacij o postopku pred Sodiščem. O tej prošnji odloča predsednik senata, ki v izjemnih in upravičenih primerih odobri prošnjo za anonimnost (Kukec, 2008, str. 138).

Postopek za sprejem pritožbe

Sodišče najprej odloča o dopustnosti vloge. V primeru, da je pritožba dopustna, poskuša Sodišče spodbuditi stranke k sklenitvi prijateljske poravnave. Če ne pride do poravnave, potem se Sodišče v senatu sedmih sodnikov ali v velikem senatu odloči o kršitvi EKČP ali njenih protokolov. V izjemnih primerih se pred sprejemom dokončne odločitve opravi tudi javna obravnava. Na sodbe, ki so izrečene javno, ni mogoča redna pritožba (Kukec, 2008, str. 139).

Posamezna pritožba se dodeli sekciji, njen predsednik zadolži poročevalca. Ta odloči po uvodni preučitvi zadeve, ali naj jo obravnava tričlanski odbor ali senat. Odbor lahko soglasno odloči, da pritožba ni sprejeta ali da se črta. Senat nato pregleda posamezne zadeve, ki jih je odbor določil za nesprejemljive, tiste, ki jih je poročevalec predložil neposredno senatu ter državne pritožbe. Senat nato določi primernost za sprejem in pritožbene razloge – z ločenimi sklepi, kjer to ustreza, jih določi skupaj. V primerih, ko zadeva odpira resno vprašanje interpretacije EKČP ali kjer obstaja tveganje oddaljevanja od obstoječe judikature, lahko senat kadar koli umakne svojo pristojnost v prid velikega senata, razen če ugovarja, v roku enega meseca od obvestila o nameri umika, ena od strank takšnemu umiku. V tem primeru mora stranka ugovor ustrezno argumentirati (Kukec, 2008, str. 140).

Prva stopnja postopka poteka ponavadi v pisni obliki, čeprav se lahko senat odloči za izvedbo zaslišanja. V okviru zaslišanja se obravnavajo tudi zadeve, povezane s pritožbenim razlogom (Kukec, 2008, str. 140).

Postopek po sprejemu pritožbe

Po odločitvi senata, da prijavo sprejme, lahko povabi stranke, da predložijo nadaljnje dokaze in pismena opažanja, vključno s kakršnimi koli zahtevami za »pravično zadoščenje« s strani prijavitelja, ter da se udeležijo zaslišanja glede pritožbe zadeve. V interesu pravilnega delovanja sodstva lahko predsednik senata povabi ali izda dovoljenje kateri koli državi pogodbenici, ki ni stranka v postopkih ali kateri koli zadevni osebi, ki ni predložitelj⁵, da predloži pismene komentarje; v izjemnih primerih poda izjavo na zaslihanje. Pravico intervenirati ima tudi država pogodbenica, katere državljan je prijavitelj. Med postopkom o tožbenem razlogu se lahko s posredovanjem registrature vodijo pogajanja z namenom skleniti prijateljsko rešitev – ta pogajanja so zaupne narave (Kukec, 2008, str. 140).

Sodbe

Senat odloča z večinskim glasovanjem. Kateri koli sodnik, ki je sodeloval pri presojanju zadeve, ima možnost, da sodbi priloži ločeno mnenje, ki izraža njegovo strinjanje ali nestrinjanje ali pa samo golo izjavo o nestrinjanju. V treh mesecih po vročitvi sodbe senata lahko katerakoli stranka zahteva, da se zadeva predloži v obravnavo velikemu

⁵ Na primer nevladna organizacija.

senatu. To velja predvsem za zadeve, ki odpirajo resno vprašanje interpretacije ali prijave oziroma resno sporno vprašanje splošnega pomena. Veliki senat obravnava takšno zadevo samo v primeru, če tako odloči zbor petih sodnikov velikega senata. V tem zboru so predsednik ESČP, predsedniki senatov in še en sodnik, ki se voli z rotacijo med sodniki, ki niso člani originalnega senata (Kukec, 2008, str. 141).

V primeru obravnave veliki senat odloči o zadevi s sodbo. Sestava velikega senata ostane enaka do končne odločitve, kar pomeni, da v njem lahko sodelujejo tudi sodniki, ki jim je mandatna doba že potekla. Sodba velikega senata je dokončna. Dokončna postane, če stranke izjavijo, da ne bodo zahtevale ponovne obravnave pred velikim senatom, če v treh mesecih od datuma sodbe ni bilo zahteve za ponovno obravnavo pred velikim senatom, ali po odločitvi senata, ki zavrača prošnjo za posredovanje naprej (Kukec, 2008, str. 141).

Če senat prošnjo sprejme, veliki senat poda svojo odločitev o zadevi v obliki sodbe. Veliki senat odloča z večinskim glasovanjem in njegove sodbe so dokončne oz. pravnomočne. Vse pravnomočne sodbe ESČP so za zadevne tožene države obvezujoče. Sodbe ESČP so deklaratorne, kar pomeni, da čeprav ESČP dosodi kompenzacijo za finančno in nefinančno škodo, ne more odrediti iz tega izhajajočih ukrepov. ESČP ne more razveljaviti nacionalnih odločitev in nacionalne zakonodaje razglasiti za nezakonito. Njegovih sodb se ne da neposredno izvajati v domačih sistemih na način, ki večja za odločitve Sodišča Evropske unije (Kukec, 2008, str. 141).

Nadzor nad spremljanjem izvrševanja sodb opravlja Odbor ministrov Sveta Evrope, ki se prepriča, da so države sprejele potrebne splošne ukrepe za preprečevanje novih kršitev – sprememba zakonodaje, sodne prakse, pravilnikov ali sprejemanje praktičnih rešitev, kot je imenovanje novih sodnikov, gradnja dodatnih zaporov itd. Prepričati se mora tudi, da je bila pritožniku izplačana odškodnina, ki jo je dosodilo Sodišče, ter da so bili v določenih primerih sprejeti drugi konkretni ukrepi, ki zagotavljajo popolno zadoščenje – obnova postopkov, izbris iz policijske kartoteke, izdaja dovoljenja za bivanje itd. (Kukec, 2008, str. 142).

V skladu s EKČP se vse končne sodbe objavijo in so dostopne javnosti na spletnih straneh ESČP, objavijo pa se tudi v zbirki, ki jih izdaja Svet Evrope. V Sloveniji pa so dosegljive v Informacijsko dokumentacijskem centru Sveta Evrope (Kukec, 2008, str. 142).

3.5 POSLEDICE SODB ESČP

Pogosto je prepričanje, da gredo pritožnikom le denarni zneski. Ti gredo iz naslova odškodnine za materialno škodo, nematerialno škodo, pravično zadoščenje in povrnitev stroškov postopka. Vendar pa ni tako, saj morajo včasih države odpravljati pomanjkljivosti zakonodaje in pravnih ureditev v nacionalnih pravnih redih. Primeri, ko so države ukrepale na podlagi sodb ESČP (Kukec, 2008, str. 143):

- Avstrija je spremenila zakonodajo glede obravnavanja zapornikov v psihiatričnih bolnišnicah in zagotovila sredstva za nujno socialno pomoč tujcem, s stalnim prebivališčem na njenem ozemlju;
- Belgija je spremenila zakonodajo o brezdomcih in sprejela ukrepe, ki odpravljajo vse vrste razlikovanja nezakonskih otrok;
- Bolgarija je odpravila pravico tožilcev, da odredijo za osumljence pripor med sojenjem;
- Danska je spremenila zakonodajo, povezano s priporom pred sojenjem;
- Finska je spremenila zakon o skrbništvu otrok in pravici obiskovanja;
- Francija, Španija in Združeno kraljestvo Velike Britanije so sprejele zakon, ki ureja prestrezanje telefonskih pogovorov;
- Grčija je spremenila zakonodajo o pridržanju ljudi v preiskovalnem zaporu;
- Hrvaška se je v prijateljski poravnavi zavezala obnovitvi kaznilnico v Lepoglavi;
- Italija je uvedla obveznost, da so zagovorniki navzoči pred kasacijskim sodiščem;
- Nizozemska je spremenila zakon o pridržanju duševnih bolnikov;
- Portugalska je preoblikovala sistem upravnega sodstva in povečala število sodnikov;
- Romunija je razširila pravico do pritožbe zoper odločitev tožilcev, povezano z lastninskimi pravicami;
- Slovenija je sprejela nov sistemski zakon, s katerim je uredila sojenje v nerazumnem roku, ter Zakon o policiji in spremembo Zakona o kazenskem postopku;
- Švedska je spremenila zakon o obveznem verouku.

3.6 EVROPSKA KONVENCIJA O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN

EKČP predstavlja doslej najcelovitejši in najučinkovitejši mednarodni sistem varstva človekovih pravic. Ta ugotovitev ne temelji toliko na vsebinskih določbah te konvencije glede obsega priznanih pravic, ampak jo utemeljuje dejstvo, da EKČP vsebuje relativno učinkovite procesne mehanizme za zagotovitev uresničevanja in varstva s konvencijo priznanih pravic. Mednarodno varstvo človekovih pravic je namreč učinkovito le, če obstojijo pravna sredstva za zagotovitev uresničevanja teh pravic. Svet Evrope je, v skladu z EKČP, ustanovil Evropsko komisijo za človekove pravice in Evropsko sodišče za človekove pravice. Oba organa sta bila namenjena zagotavljanju spoštovanja konvencijskih pravic. Z namenom izboljšanja varovalnega mehanizma pa so države pogodbenice sprejele 11. Protokol. Ta je predstavljal največjo reformo obstoječega varovalnega mehanizma. Protokol je odpravil dvojnost postopka ter ukinil Evropsko komisijo za človekove pravice, ustanovil pa je novo, stalno in enostopenjsko Evropsko

sodišče za človekove pravice. S tem je bil zagotovljen posameznikom neposreden pristop. Novo sodišče je pričelo delo 1. novembra 1998, to je po ratifikaciji vseh držav pogodbenic (Galič, 2000, str. 323-325).

3.6.1 Vsebinski obseg varstva po EKČP

EKČP večinoma povzema pravice in svoboščine, ki jih je pred tem že določila v okviru Organizacije združenih narodov sprejeta Splošna deklaracije človekovih pravic. EKČP zagotavlja pravico do življenja, prepoved mučenja ter nečloveškega ravnanja in kaznovanja, prepoved prisilnega dela, pravico do osebne svobode in garancije v primeru odvzema svobode, pravico do poštenega sojenja v civilnih in kazenskih postopkih, pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, svobodo misli, vesti in veroizpovedi, svobodo govora, svobodo zbiranja in združevanja, pravico do poroke, pravico do učinkovitega pravnega sredstva, prepoved diskriminacije, začasno omejitev pravic v primeru izrednega stanja, omejitev političnih svoboščin tujcev, prepoved zlorabe pravic ter omejitev uporabe restrikcij pravic (Ribičič, 2007, str. 124-138). Torej, to so t. i. politične in državljanske pravice in svoboščine, ki so s tem, ko zagotavljajo polje svobodnega ravnanja posameznika in varstvo pred posegi države t. i. pravice negativnega statusa. EKČP pa načeloma ne zagotavlja pravic socialne in ekonomske narave (Galič, 2000, str. 325-326).

Po sprejemu EKČP se je obseg varovanih pravic in svoboščin širil s pomočjo dodatnih protokolov h konvenciji – prepoved smrtne kazni, pravica do mirnega uživanja lastnine, pravica do izobraževanja, pravica do pritožbe v kazenskem postopku, enakopravnost zakoncev, pravica do svobodnih volitev, jamstva ob izgonu. Konvencijo bi tako lahko označili kot »živ mehanizem«, saj se vsebinska raven zagotavljanja človekovih pravic in svoboščin po EKČP širi. To zagotavlja t. i. razvojna razlaga konvencije⁶. Družbena razmerja, v katerih se pojavljajo, uresničujejo in omejujejo instituti, na katere se konvencija nanaša, namreč niso stališča, ampak so podvržena spremembam in razvoju v državah pogodbenicah. Določene zakonske rešitve, ki so bile v času sprejema EKČP skladne s tedanjim pojmovanjem človekovih pravic in družbenih razmerij, zaradi razvoja teh danes ne ustrezajo več. Da je živ mehanizem, pa lahko neposredno povežemo tudi z ustanovitvijo organov, pristojnih za ugotavljanje kršitev konvencije v konkretnih primerih. Človekove pravice in temeljne svoboščine so namreč šele skozi sodno prakso teh organov dobile konkretno vsebino. Pravo vsebino in obseg varovalnih pravic po EKČP tako izraža šele judikatura strasburških organov, ki je v številnih primerih iz skopih določil izpeljala nadaljnje vsebovane pravice ter opredelila sestavne pravice v EKČP navedenih pravic. Šele z leti se je v konkretnih primerih opredelila meja med dopustnimi in nedopustnimi posegi v pravice, skozi odločbe organov pa se zarisuje ločnica med tistimi pravicami strank, ki sodijo na raven človekovih pravic, in ostalimi »navadnimi« ali »zakonskimi« pravicami, za katere pa ESČP ni pristojno (Galič, 2000, str. 327-328).

⁶ Objektivno – dinamična razlaga

Številne pravice in svoboščine, ki jih zagotavlja EKČP, so bile predhodno priznane v domačih pravnih redih držav članic, vendar pa je treba paziti na pravilo t. i. avtonomne razlage pojmov konvencije. V skladu s 6. členom EKČP mora biti zagotovljena pravica do dostopa do sodišča in jamstva poštenega postopka, če gre za odločanje o civilnih pravicah in obveznostih – in ravno tu se pokaže smisel avtonomne razlage. Opredelitve, kaj so civilne pravice in obveznosti, namreč ni mogoče enačiti z delitvijo med zasebnim in javnim pravom oz. iz te delitve izvirajoče razmejitve sodne in upravne pristojnosti v pravnih redih držav članic. ES je tako opredelilo za avtonomno razlago civilnih pravic in obveznosti, kar pomeni, da morajo konvencijski organi samostojno opredeliti, kdaj gre za takšne pravice, pri čemer ni odločilno, ali se tudi v domačem pravnem redu posamezne države pogodbenice obravnavana pravica ali obveznost šteje za civilno. Za določitev, ali gre za civilno pravico ali obveznost, ni bistveno, kateri organ je v državi pogodbenici pristojen za obravnavanje zadeve, bistvena pa ni niti narava pravnega področja. Avtonomna razlaga zahteva, da ES pomen civilnih pravic in pravic in obveznosti opredeli glede na predmet in namen konvencije, ob tem pa lahko upošteva tudi pravne rede ostalih držav članic. Konvencijo je potrebno razlagati tudi v korist varstva človekovih pravic, ne pa tako, da bodo obveznosti države čimbolj omejene. To pomeni, da določil konvencije ni mogoče razlagati restriktivno, pač pa tako, da bo zagotovljeno dosledno in učinkovito varstvo človekovih pravic. Odmik od navedenih načel avtonomne razlage in ekstenzivne razlage v korist varstva človekovih pravic predstavlja t. i. doktrina prostega polja presoje. Kadar gre za vprašanje dopustnosti omejitev določenih pravic in svoboščin, je oblastem dovoljena diskrecija pri opredeljevanju sorazmernosti med javnim interesom na eni ter posameznikovo pravico na drugi strani. Razmerja se namreč med državami članicami razlikujejo, kar mora sistem EKČP upoštevati, če se ne želi pretvoriti v neživljenjsko vsiljevanje popolne pravne enotnosti, česar pa države pogodbenice ne bi hotele in niti ne bi mogle sprejeti (Galič, 2000, str. 329-331).

3.6.2 Protokoli h konvenciji

Protokol št. I

Protokol št. I je bil sprejet marca 1952, v veljavo pa je stopil maja 1954. Katalog človekovih pravic in svoboščin se je razširil z uvedbo varstva pravice do lastnine, pravice do izobrazbe in pravice do svobodnih volitev. Ta določa, da nikomur ne sme biti odvzeta lastnina, razen kadar je to v javnem interesu in v skladu s pogoji, ki jih določa zakon. Prav tako ne sme biti nikomur odvzeta pravica do izobraževanja, vendar pa mora država pri tem spoštovati pravico staršev, da zagotavljajo otrokom takšno vzgojo in izobraževanje, ki sta v skladu z njihovim lastnim verskim in nazorskim prepričanjem. Tretji člen določa, da morajo države članice v razumnih časovnih presledkih organizirati svobodne in tajne volitve, ki zagotavljajo svobodno izražanje mnenja ljudstva pri izvolitvi zakonodajnih teles (Ribičič, 2007, str. 143-145).

Protokol št. IV

Protokol št. IV je bil sprejet septembra 1963, uveljavljen pa je bil maja 1968. Protokol prepoveduje odvzem prostosti oz. zaporno kazen samo zato, ker nekdo ne more izpolniti pogodbenih obveznosti oz. plačati dolgov. Določa tudi svobodo gibanja in nastanitve, prav tako pa nihče ne more biti izgnan z ozemlja države, katere državljan je. Protokol prepoveduje tudi skupinski izgon tujcev (Ribičič, 2007, str. 145-146).

Protokol št. VI

Protokol št. VI je aprila 1983 sprejel Odbor ministrov Sveta Evrope, uveljavljen pa je bil marca 1985, ko ga je ratificiralo pet držav članic Sveta Evrope. Protokol odpravlja smrtno kazen, kar pomeni, da nihče ne sme biti obsojen na smrtno kazen ali usmrčen. Izjemoma lahko država določi smrtno kazen za dejanja, storjena med vojno ali ob neposredni vojni nevarnosti, vendar samo takrat, ko je tako z zakonom določeno. V protokolu je določeno še, da se v primeru razglasitve izrednega stanja teh določb ne sme začasno omejiti (Ribičič, 2007, str. 146).

Protokol št. VII

Novembra 1984 je bil sprejet Protokol št. VII, ki je začel veljati novembra 1988. Ta določa proceduralna jamstva v primeru izгона tujcev. Vsakemu tujcu, ki zakonito prebiva na ozemlju kake države, je zagotovljeno, da lahko ugovarja proti izgonu, zahteva preizkus svoje zadeve in ima pravico do pravnega zastopnika pred pristojnim organom. Drugi člen Protokola določa, da ima vsakdo, ki je bil obsojen zaradi kaznivega dejanja, pravico zahtevati preizkus sodne odločbe o krivdi in o kazni pred pritožbenim sodiščem. V primeru sodne zmote ima vsakdo tudi pravico do odškodnine. Ta je podana, če je bila kazenska sodba pozneje razveljavljena ali pa je bila oseba pomiloščena, ker je prišlo do sodne zmote ali je zaradi sodne zmote prestajala kazen. V skladu s 4. členom ne sme biti nihče kazensko preganjan niti kaznovan za kaznivo dejanje, za katero je bil na podlagi zakona in v skladu s kazenskim postopkom države že pravnomočno oproščen ali obsojen. Protokol na koncu določa še načelo enakosti zakoncev – zakoncema gredo enake civilnopravne pravice in dolžnosti v medsebojnih razmerjih in v razmerju do njunih otrok, in sicer med trajanjem zakonske zveze kot tudi po njenem prenehanju (Ribičič, 2007, str. 147).

Protokol št. XII

Tega je sprejel Odbor ministrov Sveta Evrope novembra 2000, v veljavo pa je stopil pet let pozneje. Z njim je uveljavljena splošna prepoved diskriminacije. Uživanje vsake pravice, določene z zakonom, je zagotovljeno brez kakršnekoli diskriminacije, ne glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost manjšini in ne glede na lastnino, rojstvo ali drug status. Slovenija je ga ratificirala šele leta 2010 (Ribičič, 2007, str. 148).

Protokol št. XIII

Sprejet leta 2002, veljati pa je pričel julija 2003, potem ko ga je ratificiralo deset držav članic Sveta Evrope. Ta popolnoma odpravi smrtno kazen, kar pomeni, da ne sme biti nihče obsojen na smrtno kazen ali usmrčen. Te prepovedi v nobenem primeru ni mogoče razveljaviti (Ribičič, 2007, str. 148).

Protokol št. XIV

Ta je zadnji sprejeti protokol. Sprejet je bil junija 2010, tri mesece po tem, ko ga je, kot zadnja med državami pogodbenicami, ratificirala Rusija. Namen tega protokola je ohraniti in izboljšati učinkovitost nadzornega mehanizma zlasti zaradi preobremenitve ESČP in Odbora ministrov Sveta Evrope ter zagotoviti, da bo ESČP še naprej imelo odločilno vlogo pri varstvu človekovih pravic v Evropi. Protokol na novo ureja trajanje mandata in razrešitev sodnikov ESČP, odločanje sodnika posameznika, določa drugačen postopek obravnave ponavljajočih se primerov, ki jih za nesprejemljive lahko razglasi odbor treh sodnikov v poenostavljenem in skrajšanem postopku, namesto sedanjega senata sedmih, uvedbo novega kriterija sprejemljivosti pritožbe itd. (Ribičič, 2007, str. 149-151).

4 ODNOS MED SODIŠČE EU IN ESČP

4.1 SODIŠČE EU NA PODROČJU VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Ustanovitvene pogodbe Evropske unije ne zajemajo nobenih določb o varstvu človekovih pravic, saj njihovo varstvo ni spadalo med cilje EU in tudi mehanizmi njihovega varstva niso obstajali. Prvotni cilji, vsaj tisti zapisani, so bili večinoma ekonomski, zato je bila dolga pot do človekovih pravic. Sodišče EU je le v nekaterih primerih omenilo to vrednoto. Postopno spreminjanje skupnosti iz predvsem ekonomske povezave v politično je spremenilo tudi odnos do varstva človekovih pravic. Temeljne pravice so bile prvič skromno navedene leta 1986 v preambuli Enotnega evropskega akta. Zakonodaja EU se je začela zares sklicevati nanje v Maastrichtski pogodbi leta 1992. Sledila je Amsterdamska pogodba. Njen člen je postal 6. člen Pogodbe o EU in govori o spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin kot o načelu, ki je skupno vsem državam članicam. V tem členu najdemo tudi povezavo s temeljnimi pravicami, kot jih zagotavlja EKČP. Za delovanje EU je pomen teh pravic poudarjalo tudi Sodišče EU. Situacija se je na tem področju bistveno spremenila z uveljavitvijo Lizbonske pogodbe, vendar je EU še vedno čakal pristop k EKČP (Ilešič, 2010, str. 1034).

Pravna pomembnost varstva človekovih pravic v pravu EU se je začela pojavljati v sodbah Sodišča EU. Začela se je z zadevo Stork⁷. Pri tej zadevi je šlo za tožbo za razveljavitev odločbe Visoke oblasti, argument pa je bil kršitev temeljnih pravic iz nemške ustave. Sodišče EU tožbi ni ugodilo, razlog je bil, da ne odloča o določbah nacionalnega prava. Nato je sledila vrsta sodb, v katerih se je sodišče opiralo na ugotovitev, da varstvo človekovih pravic spada med temeljna načela prava EU. Sodna praksa Sodišča EU pa v začetku ni bila sprejeta z navdušenjem. Govorilo se je, da visoka retorika o človekovih pravicah ne temelji vedno na njihovem resnem upoštevanju, ampak bolj na želji razširiti uporabo in učinek prava EU. A vseeno ni bilo sporno, da pravo EU vsebuje načelo varstva človekovih pravic kot eno svojih temeljnih vrednot (Ilešič, 2010, str. 1034-1035).

EKČP ima posebno mesto med mednarodnimi obveznostmi glede varstva človekovih pravic. Potem, ko so jo ratificirale vse tedanje države članice, jo je Sodišče EU prvič omenilo v zadevi Nord⁸, vendar le med argumenti strank. Pri tej zadevi je prodajalec premoga izpodbijal odločbo Komisije, razlog pa je bil kršitev temeljnih pravic. Sodišče EU je tožbo zavrnilo, saj je odločilo, da ne gre za kršitev temeljnih človekovih pravic. Sodišče EU pa se je prvič izrecno sklicevalo na EKČP v zadevi Rutili⁹. Italijanskemu državljanu, ki je delal in živel v Franciji, je bilo z odločbo notranjega ministrstva prepovedano bivanje v določenih francoskih departmajih. Rečemo lahko, da je šlo za delni izgon iz države. Sodišče je odločilo, da se tujemu državljanu ne more omejiti pravice gibanja na ozemlju druge države. Kasneje pa je Sodišče EU začelo poudarjati poseben pomen EKČP. Po letu

⁷ Zadeva 1/58.

⁸ Zadeva 4/73.

⁹ Zadeva 36/75.

1996 pa se je Sodišče EU začelo sklicevati tudi na sodno prakso ESČP, kar je danes že stalna in uveljavljena praksa (Ilešič, 2010, str. 1035).

Pred pristopom EU k EKČP pa je potrebno urediti tudi vse podrobnosti pristopa, med katere spadajo predvsem (Ilešič, 2010, str. 1035):

- (ne)pristojnost ESČP za odločanje o razmejitvi pristojnosti med EU in državami članicami,
- (ne)pristojnost ESČP za razlago prava EU oz. ohranitev monopola Sodišča EU glede tega,
- vloga EU v kontrolnih mehanizmih po EKČP (zlasti imenovanje sodnika),
- problem »izčrpavanja notranjih sodnih poti« v EU, zlasti glede specifičnosti pristopa posameznikov do sodnega varstva pred Sodiščem EU.

Pristop EU k EKČP je velikega pomena tudi za ESČP in za enotno usklajeno varstvo človekovih pravic v vseh evropskih državah. Če bi se namreč EU odločila, da bo evropsko varstvo človekovih pravic razvijala posebej in ločeno za svoje članice, bi ESČP prej ali slej postalo periferna institucija, pristojno le za tisti del evropskih držav, ki ne bi bile članice EU. Pristop k EKČP mora uresničiti dvoje (Ribičič, 2010, str. 123):

- organi EU bodo odslej vezani na minimalne standarde varstva človekovih pravic iz EKČP (kot jo razlaga ESČP);
- ohraniti je treba specifično vlogo in avtoriteto EU nasploh in Sodišča EU posebej.

S tem pristopom pričakuje EU, da bo dobila tudi svojega sodnika v ESČP, ki bo pojasnjeval izvor prava EU in posebnosti sodne prakse Sodišča EU, kadar bo ESČP obravnavalo tožbo zoper eno od držav članic. Pristop h Konvenciji bo EU postavil v enakopraven položaj pogodbenice, a se je potrebno pri urejanju vprašanja sodelovanja v različnih organih zavedati, da ni država, zato je njena pozicija že po naravi drugačna od pozicij držav pogodbenic Konvencije. EU bo dobila vlogo tudi v parlamentarni skupščini Sveta Evrope. Delegacija Evropskega parlamenta bo sodelovala na Parlamentarni skupščini Sveta Evrope, ko bo ta izvajala svoja pooblastila, ki se tičejo volitev sodnikov ESČP. Eno od politično občutljivejših vprašanj pristopa je tudi udeležba EU pri glasovanju v Odboru ministrov, ko ta odloča o pomembnejših vprašanjih, povezanih z delovanjem in implementacijo konvencijskega mehanizma, kot je na primer nadzorovanje nad izvrševanjem sodb Sodišča. Pri nadzoru izvrševanja sodb Sodišča se od držav članic EU in Unije na podlagi primarne zakonodaje pričakuje, da bodo delovale usklajeno v primeru, ko se bo sodba nanašala na EU, pri izražanju stališč in pri glasovanju v Odboru ministrov. Vendar pa je zaradi dejstva, da je v Svetu Evrope od skupno 47 članic Sveta Evrope kar 27 držav članic EU, pričakovati, da bo obstoječi mehanizem glasovanja ustrezno prilagojen situaciji. Tako glasovanje držav članic EU in Unije ne bo oviralo učinkovitega nadzora Odbora ministrov nad izvrševanjem sodb Sodišča. Kot posledica pristopa se tako pričakuje ustrezne spremembe pravil o glasovanju v Odboru ministrov (Zalar, 2011).

Ne bi bilo smiselno postaviti v enak položaj, kot ga imajo v razmerju do EKČP in ESČP države članice Sveta Evrope. EU namreč ni nacionalna država in jo sestavljajo evropske države, ki predstavljajo večino držav članic Sveta Evrope. Zato bi veljalo njene domnevne kršitve konvencijskih pravic obravnavati na poseben način. Ribičič meni, da bi moral postopek potekati takole: vsakdo, ki meni, da so mi bile kršene konvencijske pravice, mora zoper te kršitve sprožiti razpoložljiva pravna sredstva, ki jih ima vse, to je do Sodišča EU. Ko bi se pred tem sodiščem odprlo vprašanje razlage EKČP, bi Sodišče EU pred meritornim odločanjem sprožilo postopek predhodnega vprašanja, s katerim bi zahtevalo od ESČP, da poda avtentično razlago konvencije. Na podlagi odločitve ESČP bi nato Sodišče EU odločilo v sporu, pri čemer bi bilo vezano na razlago EKČP in odločitev ESČP. Takšen postopek bi preprečil, da bi bila EU obsojena pred ESČP zaradi kršitve minimalnih standardov varstva pravic, saj bi lahko imelo to pomembne moralne in materialne posledice za Sodišče EU (Ribičič, 2010, str. 124).

Pristop EU k EKČP bo še okrepil sistem EU za varstvo temeljnih pravic. Pristop ima politični, pravni in simbolični pomen. Vzpostavil bo skladen sistem varstva temeljnih pravic na celini. Dopolnil bo tudi raven varstva, ki jo je uvedla Lizbonska pogodba s pravno zavezujočo Listino o temeljnih pravicah. S tem pristopom se bo uvedel dodaten sodni nadzor na področju varstva temeljnih pravic v EU. ESČP bo z EKČP tako postalo pristojno za presojo skladnosti pravnih aktov institucij, organov in agencij EU ter sodb Sodišča EU. Posameznikom bo omogočil nove možnosti sodnega varstva, saj bodo lahko, potem ko bodo izčrpali vsa domača pravna sredstva, pri ESČP vložili pritožbo zaradi kršitve temeljnih pravic s strani EU. Pristop bo pomagal razviti skupno kulturo temeljnih pravic v EU, okrepil verodostojnost sistema EU za človekove pravice in zunanje politike EU, dokazal, da EU podpira strasbourški sistem varstva temeljnih pravic ter zagotovil, da se sodna praksa Sodišča EU in sodna praksa ESČP skladno razvijata (Europa, 2010).

4.2 SODNA PRAKSA SODIŠČA EU NA PODROČJU VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC

6. člen Pogodbe o EU zagotavlja, da EU spoštuje temeljne pravice, ki jih zagotavlja EKČP in kot izhajajo iz ustavnih tradicij držav članic EU kot splošna načela prava EU. Ob pomanjkanju pravnega kataloga temeljnih pravic v pravnem redu EU je na sodno prakso Sodišča EU na tem področju brez dvoma vplivala sodna praksa ESČP, saj je Sodišče EU razlagalo in uporabljalo določbe EKČP ter jih v svojih sodbah tudi citiralo. Rekli bi lahko, da dejansko tvorijo določbe EKČP del pravnega reda EU kot splošna pravna načela. Od Sodišča EU so včasih tudi zahtevali, da je interpretiralo posamezne določbe EKČP, ne da bi imelo vpogled v sodno prakso ESČP, zato je prihajalo do različnih razlag, ki so bile podane s strani obeh sodišč glede iste določbe EKČP (Jambrek, 1997, str. 1312). Sodišče EU se je pri obravnavanju človekovih pravic opiralo tudi na ustanovitvene pogodbe in ustavne tradicije držav članic ter na druge mednarodne dokumente. Sistem varstva človekovih pravic pred Sodiščem EU ne želi nadomestiti varstva po EKČP, ampak sobiva z njim, kar lahko ugotovimo z odločitvijo Sodišča EU v zadevi A.M. & s. Europe Ltd. Proti Komisiji, kjer

je Sodišče EU za del pravnega reda EU pripoznalo načelo zaupnosti med odvetnikom in njegovo stranko, čeprav EKČP tega načela sploh ne omenja (Grilc et al., 2002, str. 76).

Varstvo človekovih pravic se je začelo v pravu EU z zadevo Stork proti visoki oblasti, ki je zadevala veletrgovce s premogom. Leta 1958 je Sodišče EU ugotovilo, da je dolžno zagotoviti samo, da se ob tolmačenju in uporabi določil ustanovnih pogodb spoštuje pravo in da visoka oblast nima pristojnosti, da bi razpravljala o pritožbenem razlogu, po katerem naj bi ob sprejemu svoje odločitve kršila načela nemškega ustavnega prava. Podobno odločitev je podalo tudi leto dni kasneje v zadevi Geitling proti visoki oblasti. Tudi pri tej zadevi je šlo za veleprodajo premoga. Tako se je odreklo kakršni koli vezanosti prava EU na varstvo človekovih pravic. Kot razlog je navedlo, da Evropska skupnost za premog in jeklo ne vsebuje nikakršnega splošnega načela, ki bi varovalo podeljene pravice (Moussis, 2006).

Desetletje kasneje je Sodišče EU¹⁰ svoje stališče spremenilo v prelomni zadevi Stauder proti Mestu Ulm. V obrazložitvi te sodbe je zapisalo, da obravnavana določba ne vsebuje ničesar, kar bi pomenilo kršitev temeljnih človekovih pravic, ki so vsebovane v splošnih načelih prava EU in ki se jih varuje. Čeprav je sodišče odločilo, da napadena določba prava EU v tej zadevi ni kršila človekovih pravic, je hkrati tudi priznalo, da so človekove pravice nepogrešljiv del prava EU in jih kot take sodišče tudi varuje. Pri tem zasuku ni šlo zgolj za željo po nadomeščanju demokratičnega primanjkljaja in zagotovitvi človekovih pravic posameznikov, ampak tudi za simbolne in pragmatične interese Sodišča EU v kontekstu njegove politike sodnega aktivizma (Grilc et al., 2002, str. 71-72).

Med kopičenjem pristojnosti na strani EU je vse bolj prihajala do izraza skrb, da bodo s prenosom vse več pristojnosti na t. i. nedemokratične organe EU pomembne oblastne funkcije ušle demokratičnemu nadzoru ljudstva. Spoštovanje temeljnih človekovih pravic naj bi pomagalo zagotoviti prepoznanje teh, vsebovanih v splošnih načelih pravnega reda EU, in kot take tudi predmet sodnega varstva. Tako je Sodišče EU, namesto prvotne vloge mednarodnega razsodišča, ki skrbi za razmejevanje ter avtonomijo mednarodnih obveznosti, prevzelo vlogo ustavnega sodišča novega naddržavnega pravnega reda EU, v katerem je ustanovitvene pogodbe obravnavalo kot ustavne listine, s svojim delovanjem pa skrbelo tudi za enovitost in skladnost sodnega sistema, ki ga je gradilo. S tem, ko je Sodišče EU pri svojih odločitvah upoštevalo doktrino človekovih pravic, je postopoma zmanjševalo odpor držav članic do lastnega aktivizma na tem področju in do že izraženih načel prava EU, predvsem načela nadrejenosti (Grilc et al., 2002, str. 72-73).

¹⁰ Takrat že v okviru Evropske gospodarske skupnosti.

Do resnega spora med Sodiščem EU in sodišči držav članic je prišlo v zadevi Internationale Handels Gesellschaft. Sodišče EU je odločilo, da v zadevi¹¹ ni prišlo do kršitve pravic, nemško zvezno ustavno sodišče pa se je izreklo, da vse, dokler EU zakonodajno ne poskrbi za razrešitev konflikta med nemškimi ustavnimi pravicami in posamezno normo EU, bodo prve prevladovale nad drugimi. Svojo odločitev je 12 let kasneje nemško ustavno sodišče spremenilo v zadevi Solange II, v kateri je obravnavalo vmesni razvoj doktrine človekovih pravic v praksi Sodišča EU in splošni razvoj prava človekovih pravic skozi dejanja in akte drugih institucij EU. Pomembno je tudi dejstvo, da so do takrat k EKČP pristopile že vse države članice EU. V tem vmesnem obdobju in tudi kasneje je imelo Sodišče EU pred seboj težavno nalogo. Izoblikovati je namreč moralo doktrino varstva človekovih pravic, s katero bi zagotovilo enovitost pravnega reda EU, po drugi strani pa pomirilo strahove sodišč držav članic pred izgubo njihovih ustavno varovanih pravic. Sodišče EU je moralo tudi rešiti nalogo v zvezi z različnimi standardi varstva človekovih pravic v posameznih državah članicah, saj ni bilo mogoče vedno ugotoviti, kateri standardi so višji in kateri nižji ter katerega od teh standardov je potrebno sprejeti v enotni pravni red EU. Velja namreč, da so si standardi preprosto različni, kot so si med seboj različne tudi države članice EU, ki temeljijo na različnih vrednostnih temeljih in kulturnih usmeritvah. Med sodno prakso se je izoblikovalo spoznanje, da so nekatere pravice izvirne pravice EU, zato je enotno področje EU tudi potrebovalo enako sodno varstvo, ki bo avtonomno na celotnem ozemlju EU. Zato je Sodišče EU hotelo izoblikovati standarde varstva človekovih pravic na ravni EU, ki jih bodo sprejele vse države članice (Grilc et al., 2002, str. 74-75).

Sodišče EU je šlo pri svoji presoji tudi dlje in vanjo vključilo tudi zadeve, pri katerih so se države članice sklicevale na izjeme od posameznih zahtev prava EU. V slednjih je ugotovilo, da morajo države članice tudi takrat, ko ne obstaja poseben predpis EU, ki bi postavljal omejitve takšnemu odstopanju, ob svojem ravnanju vseeno spoštovati temeljne pravice posameznikov. Seveda pa v skladu s svojo sodno prakso Sodišče EU do te odločitve ni prišlo brez zadržkov, saj je v zadevi Cinettheque menilo, da o zadevi ni pristojno določati, nekaj let pozneje pa je svoje mnenje spremenilo v zadevi ERT. Sodišče je takrat odločilo, da je v primeru, ko se država članica sklicuje na možnost omejevanja svobode nudenja storitev, upravičenost tovrstnega omejevanja potrebno presoditi v luči celotnega prava EU, vključno z načelom svobode izražanja. V tej zadevi je pravo človekovih pravic v razvoju sodne prakse Sodišča EU doživelo jasen uspeh, saj je to sodišče, ki se je na začetku svoje prakse otepalo vsakršne sodne presoje, ki bi vključevala argument človekovih pravic, sedaj pripravljeno, skozi prizmo izgrajene doktrine človekovih pravic, presojati ne samo ukrepe samih institucij EU, ampak v določeni primerih tudi ukrepe držav članic (Grilc et al., 2002, str. 77-78).

¹¹ Zadeva Solange, 52/71.

4.3 POVEZAVE SODIŠČA EU Z ESČP

Najpomembnejši evropski sodišči, Sodišče EU in ESČP, sta v preteklosti delovali precej drugo mimo drugega. Sodišče EU je prispevalo h kontinuirani graditvi EU, še zlasti na ekonomskem področju in v obdobju, v katerem se je zdelo, da politični odnosi med članicami povzročajo stagnacijo EU, medtem ko se je ESČP vse bolj uveljavljalo kot najpomembnejši varuh človekovih pravic v Evropi in prek njenih meja. Kasneje se je začelo Sodišče EU bolj ukvarjati tudi z varstvom človekovih pravic. V zadnjem obdobju je prihajalo tudi do vsakoletnih srečanj in razprav med sodniki obeh evropskih sodišč in njunega vzajemnega upoštevanja (Ribičič, 2010, str. 122).

Sodišče EU je nadnacionalno sodišče, ki se na območju Evrope vedno bolj razvija in ki stoji ob strani Evropskemu Sodišču za človekove pravice glede varstva človekovih pravic in njegove razlage. Tako imenovani strasburški režim, v katerega vključujemo ESČP, njegove pravne podlage in sodno prakso, je do tega trenutka najbolj izgrajen in napreden sistem varstva človekovih pravic na svetu. Na ta sistem se v svojem delu in prevzemanju zgledov naslanja tudi Sodišče EU. Čeprav sta vsako zase samostojna, pa tvorita preko formalnih in neformalnih stikov to, kar bi poimenovali del Evropske skupnosti prava. Nprestano sta v interakciji eden do drugega na osnovah lastnih interesov in vrednot, ki ju združujejo in katerim se v svojih odločitvah postavljata v bran (Helfer in Slaughter, 1997, str. 276).

V interesu učinkovitega varstva človekovih pravic bi bilo na mestu enakopravno sodelovanje med ESČP in Sodiščem EU. Prvo sodišče je organ Sveta Evrope, ki se po svoji gospodarski in finančni moči ne more meriti z EU, vendar pa ESČP pomeni veliko pridobitev Sveta Evrope in na področju varstva človekovih pravic se je to sodišče uveljavilo kot glavni dejavnik zagotavljanja minimalnih evropskih standardov. Zato ne gre podcenjevati ESČP, ki pa ne more z ničimer ogrozati politične in gospodarske oblasti EU, kot tudi ne monopola Sodišča EU pri razlagi prava EU. Smiselna bi bila tudi podpora Sodišča EU pri tem, da se ESČP prizna osrednje mesto glede varstva človekovih pravic v vsej Evropi, nasproti vsem evropskim državam in tudi nasproti organom EU. Vsekakor pa mora Sodišče EU ohraniti monopol pri razlaganju prava EU, ESČP pa pri razlagi EKČP. Tu velja omeniti, da je logika reševanja konflikta med pravom države članice in evropskim pravom pred obema sodiščema do neke mere različna, glede na različno področje delovanja in posebnosti pri razvoju EU in Sveta Evrope. Sodišče EU namreč izhaja praviloma iz dolžnosti države članice Unije, da deluje v skladu s pravom Unije; ESČP pa iz načela, da mora država članica spoštovati minimalne evropske standarde varstva pravic. Zaželeno je torej, da so standardi varstva pravic v posamezni državi strožji, kot jih določa EKČP, torej so v korist pritožnikom (Ribičič, 2009).

Na področju varstva človekovih pravic je Svet Evrope, s pomočjo ESČP, podobno učinkovit, kot je na gospodarskem področju učinkovita Unija s pomočjo Sodišča EU. V zadnjem obdobju sta namreč ti dve sodišči epicentra razvojnih pobud: sodišče EU pri spodbujanju evropskih integracijskih procesov in ESČP pri razvijanju evropskih standardov varstva človekovih pravic in svoboščin. V evropskih organizacijah, v katerih delujeta v Svetu Evrope in v EU, se v zadnjem obdobju dogajajo najpomembnejši premiki bolj s pomočjo sodne razlage veljavnih aktov kot s sprejemanjem novih in s spreminjanjem veljavnih. Tako lahko rečemo, da sta obe sodišči najvišji instanci pri razlagi prava – obe imata možnost materialno sankcionirati države članice zaradi kršitve evropskega prava in za obe velja, da so drugi pravni in politični učinki njunih odločitev enako ali celo bolj daljnosežni od teh ciljev. Rekli bi lahko tudi, da obe evropski sodišči zapolnjujeta prazen prostor med tistim, kar je že doseženo, in tistim, kar je realno možno uresničiti. Obe evropski sodišči s pomočjo pogumne, razvojno naravnane razlage, ki je večkrat na skrajnem robu pravno še dopustnega, zagotavljata razvojne premike prav glede vprašanj, kjer je težko doseči soglasje držav članic (Ribičič, 2009).

Sodišče EU in ESČP utegneta biti pristojni za odločanje v isti zadevi. Čeprav je vloga obeh sodišč načeloma različna in sta tudi ustanovljena v okviru različnih regionalnih organizacij, razsojata o kršitvi človekovih pravic obe, zlasti po tem, ko je Evropska skupnost uvrstila med svoje varovane vrednote tudi človekove pravice. Tu se pojavi problem, ko vsako sodišče samo odloča o svoji pristojnosti in ni nikakršnega nadrejenega akta, ki bi rešil neskladje. Tako je že prišlo do sojenja obeh sodišč o isti zadevi, in sicer v primeru Bosphorus Airways – sodba Sodišča EU iz leta 1995 in sodba ESČP iz junija 2005. Zahtevki, o katerem je v sodbah odločeno, sicer ni enak in glede na pristojnost sodišč tudi ni mogel biti enak. Sodišče EU je odločilo v postopku predhodnega odločanja o razlagi evropskega prava in tako dalo napotek irskemu sodišču, ESČP pa o zatrjevani kršitvi človekovih pravic s strani Republike Irske. Vendar sta odločitvi vsebinsko tako povezani, da bi drugačna odločitev poznejše sodbe pomenila nasprotovanje prvi sodbi. Zato je ESČP v svoji sodbi izrecno upoštevalo sodbo Sodišča EU, čeprav je k temu ne sili nobeno pravno pravilo. Očitno je prevladala zavest o potrebi po spoštovanju sodbe »paralelnega« sodišča. Da je to prepričanje postalo vrednota, kaže tudi novejša praksa obeh navedenih sodišč, da medsebojno citirata svoje sodbe in jim dajeta s tem precedenčni pomen (Ilešič, 2005).

4.4 PODOBNOSTI IN RAZLIKE MED SODIŠČEM EU IN ESČP

Sodišče EU je bilo ustanovljeno v okviru EU in ima sedež v Luksemburgu, medtem ko je bilo ESČP ustanovljeno na podlagi EKČP in ima sedež v Strasbourgu. ESČP zajema 47 držav članic Sveta Evrope, Sodišče EU pa 27 držav članic EU. Obe sodišči lahko opredelimo kot najpomembnejša sodna organa Evrope, vendar njuni funkciji nista enaki. ESČP zagotavlja na zadnji stopnji, da države pogodbenice izpolnjujejo obveznosti po EKČP. Sodišče EU zagotavlja pravno skladnost pri razlagi in uporabi pogodb EU ter kot sodni organ skrbi, da je pravo razumljeno, spoštovano in v vseh državah članicah enotno uporabljeno.

Pri podobnostih in razlikah si lahko pogledamo tudi razvojno razlago prava. O tem, kako daleč gre ESČP pri razvojni razlagi EKČP, nam pove sodba v zadevi Broniowski proti Poljski. Z njo je ESČP ugotovilo kršitev konvencijskih pravic, saj mu je Poljska obljubila premoženjsko nadomestilo, vendar ga ni izplačala. ESČP je Poljski naložilo, da mora enako kot glede pritožnika ravnati tudi v deset tisoč drugih podobnih primerih. Omeniti velja, da je ESČP v tem primeru delovalo usklajeno z ustavnim sodiščem tožene države, ki pa samo ni zmoglo učinkovito pomagati pritožnikom. ESČP je s to sodbo okrepilo svojo vlogo, ne da bi zanemarjalo prvenstveno odgovornost tožene države za spoštovanje konvencijskih pravic in načelo subsidiarnega varstva pravic pred ESČP. Poleg tega pa ta sodba pomeni tudi razbremenitev sodišča, saj je z eno potezo rešilo veliko potencialnih pritožb. O tem, kako daleč gre pri razvojni razlagi skupnostnega prava Sodišče EU, pa priča sodba v zadevi *Advocaten voor de Wereld VZW* proti *Leden van de Ministerraad*. Z njo je leta 2007 sodišče odločilo, da okvirni sklep Sveta, ki se nanaša na Evropski nalog za prijete in predajo med državami članicami Unije, ni bil sprejet v nasprotju s točko (b) drugega odstavka 34. člena PEU. Ne samo za belgijsko arbitražno sodišče, ki je sprožilo predhodno odločanje o tem vprašanju, ampak tudi za številna druga redna ustavna sodišča je bilo sporno vprašanje, ali je resnično dopustno podrobno urediti postopek predaje kar z okvirnim sklepom, ki je takrat spadal v tretji steber EU. Sodišče EU je pojasnilo, da gre za okvirni sklep, katerega cilj je prispevati k vzpostavljanju Evrope kot območja svobode, varnosti in pravičnosti. V več državah članicah so izpodbijali ustavnost tistih zakonov, s katerimi so poskušali v domači pravni red prenesti okvirni sklep. Sodišče EU je menilo, da ima Svet diskrecijsko možnost svobodne izbire glede tega, s katerim aktom bo uredil vprašanje predaje med pravosodnimi organi članic Unije. Cilj okvirnega sklepa je bil tudi, da nadomesti premalo učinkovit sistem izročanja med državami članicami. Prispeval bi tudi k približevanju ureditev držav članic, zato povsem ustreza opredelitvam v Pogodbi EU in njeni določbi v točki (b) drugega odstavka 34. člena (Ribičič, 2007).

Ko primerjamo Svet Evrope in EU, ponavadi poudarjamo, da gre v drugem za veliko trdnejšo in enotnejšo naddržavno povezavo, v prvem pa bolj ali manj klasično mednarodno sodelovanje nacionalnih držav. Tako lahko rečemo, da sta za EU značilna gospodarska moč in enotno uresničevanje v njej sprejetih odločitvah, Svet Evrope pa je organizacija, ki take moči in enotnosti nima, njen vpliv pa je utemeljen v glavnem le na prepričljivosti odločitev njenih organov. Medtem ko sloni EU na argumentu moči, je za Svet Evrope značilno, da se uveljavlja z močjo argumentov in prenašanja izkušenj. Poleg tega je EU v vzponu in stalnem procesu širitve, zlato obdobje Sveta Evrope pa je že za njim, pa tudi pomembnejša širitev te organizacije ni več mogoča, saj zajema vse evropske države. Je pa vloga obeh organizacij bistveno drugačna na področju varstva človekovih pravic in svoboščin. Kar se tiče človekovih pravic, bi lahko trdili, da obstaja zasnova že več kot pol stoletja, saj je bila EKČP sprejeta že leta 1950. Gre za vseevropski dokument, ki so ga ratificirale države članice Sveta Evrope in že desetletja deluje institucionalni mehanizem za njeno uveljavljanje. To je ESČP, ki določa in zagotavlja spoštovanje minimalnih standardov varstva človekovih pravic v vsej Evropi. Tako morajo vse države članice Sveta Evrope uresničevati EKČP in spoštovati odločitve ESČP, čeprav imajo te

zanje pogosto boleče posledice, in sicer moralne, politične in materialne (Grad et al., 2007, str. 360).

4.5 VEČJA NASLONITEV SODIŠČA EU NA ESČP

Varstvo človekovih pravic na območju Evrope se danes regulira s strani dveh različnih in neodvisnih sodnih teles, zato bi v prihodnosti močnejša naslonitev Sodišča EU na ESČP pripomogla k temu, da bi bilo Sodišče EU boljše opremljeno v izpolnjevanju sodne vloge na področju varstva človekovih pravic znotraj EU. Takšna naslonitev bi omogočala tudi, da se v prihodnosti izogne konfliktom s sodbami drugih sodišč, predvsem ESČP. Pri tem je dobro, da hkrati razvija in izpolnjuje razlage in utemeljitve svojih sodb, s čimer jim doda vrednost glede njihove prepričljivosti. To mu lahko uspe s povečano predvidljivostjo, družbeno sprejemljivostjo in koristnim učinkom sodb, ki jih bo izreklo. Seveda pa obstaja dvom na tem področju, saj nekateri pravni strokovnjaki svarijo pred negativnimi posledicami, ki bi utegnile nastati v prihodnosti, in sicer v slepi veri in zaupanju Sodišča EU v sodno prakso drugih sodišč. Avtomatična naslonitev lahko vodi v ponovitve bistvenih procesnih napak drugih sodišč ter v odločitve, ki nasprotujejo pravnemu redu EU. Prav tako pa to lahko vodi tudi v podreditev Sodišča EU in prevladi nekega zunanjega sodnega telesa, pri čemer bi to omenilo zanikanje njegovega avtonomnega položaja znotraj pravnega reda EU, povzročilo pa bi tudi upad splošnega priznavanja in legitimnosti njegovih sodb (Harpaz, 2009, str. 118, 123).

Povečano naslonitev Sodišča EU na ESČP lahko razumemo režim varstva človekovih pravic tudi kot poskus tega sodišča, da zgradi most med EU in ESČP in se tako pokaže nasproti temu sodišču kot dopolnilen, pluralen pravni red, ki skuša prispevati na ta način k vseevropski normativni in socialno-politični integraciji (Harpaz, 2009, str. 127).

4.6 MOŽNI UČINKI POVEZAV OBEH SODIŠČ ZNOTRAJ EVROPE

4.6.1 Normativne povezave

Obe sodišči lahko opazujemo skozi normativni vidik oz. njuno tovrstno medsebojno povezanost, čeprav se pojavljajo določena normativna odstopanja med njima v okviru specifičnih človekovih pravic. Ta dva režima ne smeta biti razumljena kot samozadostna, ampak kot vzajemno dopolnjujoča, torej kot sorodna pravna režima varstva človekovih pravic. Nadnacionalno sojenje na področju človekovih pravic v EU, kot tudi širše, to je znotraj kroga držav članic Sveta Evrope, je brez dvoma večjega pomen, kot je vsota njihovih posameznih delov, torej sodb sodišč držav članic EU in držav članic Sveta Evrope. Gre za obstoj skupnih vrednot, ki imajo svoj odsev v normah, vsebovanih znotraj obeh režimov, saj so bile vedno pogosto potrjene tudi s stani Sodišča EU. Združevanje teh dveh režimov v novo skupnost prava lahko še okrepi dvostransko primerjalno analiziranje (Harpaz, 2009, str. 127). Zato lahko domnevamo, da večja kot bo vsebinska povezanost v odločanju med obravnavanima pravnima režimoma, bolj upravičeno se lahko pričakuje, da se bosta ti dve sodišči tudi v prihodnosti razvijali v širokem sodelovanju, vzajemnem dialogu, medsebojnem spoštovanju in naslonitvi druga na drugo glede odločitev v

sorodnih zadevah na področju varstva človekovih pravic. To domnevo lahko okrepimo tudi z normami tradicionalnega mednarodnega javnega prava, v sodni praksi ESČP ter v strokovni literaturi (Harpaz, 2009, str. 125).

Evropa tako stopa na pot večje normativne homogenosti. Pomemben del te tvori, poleg prava EU, tudi pravo njegovih držav članic. V podkrepitev temu govorijo dejstva, da kar nekaj držav, ki imajo status kandidatke za vstop v EU oz. so zaenkrat zgolj potencialne kandidatke za vstop, svoj red prilagajajo pravnemu redu EU, seveda v skladu s postavljenimi zahtevami EU. Argument več za normativno homogenizacijo Evrope je tudi dejstvo, da je vseh 27 držav članic EU podpisnic EKČP, torej so tudi članice Sveta Evrope (Harpaz, 2009, str. 130).

4.6.2 Institucionalne povezave

Institucionalna povezava me sodiščema se nanaša na prekrivajoče članstvo v EU in Svetu Evrope. V preteklosti je obstajal povečan dvom držav članic EU glede ESČP in njegove sodne prakse. Ta dvom je danes potisnjen ob stran, in sicer ob poudarjenem sodelovanju držav na osnovi skupne evropske dediščine (Harpaz, 2009, str. 129).

Zanimiv je odgovor na vprašanje, ali režima Sodišča EU in ESČP delita tako visoko stopnjo sorodnosti, da bo to dejstvo v prihodnosti Sodišče EU še bolj utrdilo v stališču glede upravičenosti naslonitve na ESČP. Brez dvoma obstajajo določene razlike med njima v zgodovinskem kontekstu, razlike so tudi v njunem članstvu ter v normativnem aparatu. Med drugim pa ti dve sodišči razlikujemo tudi v njuni vsakokratni sestavi, v različnih procesnih pravicah ter v njunem nepristranskem in političnem kontekstu, v katerem delujeta. V zvezi z institucionalno povezavo teh dveh režimov pa skupaj uživata pomemben položaj kot porok vseevropskega povezanega pristopa k varstvu človekovih pravic znotraj EU, in sicer ne glede na razlike med njima. Ta pristop bo zahteval še močnejšo naslonitev Sodišča EU na ESČP in priznavanje njegove povečane avtoritete znotraj prava EU (Harpaz, 2009, str. 125).

V zvezi s konflikti izreke sodb teh dveh sodišč se tveganje teh povečuje sorazmerno s povečevanjem pristojnosti EU na tistih področjih družbenega življenja, ki so tipično neekonomska. V prihodnosti bi lahko prekrivanje obeh sodišč imelo svoj rezultat v bolj razvitih standardih varstva človekovih pravic ter povezanem sistemu same zaščite teh. Tako bi lahko nastala nekakšna koristna konkurenca med tema sodnima oblastema, ki se, medtem ko hitita proti istemu cilju, med seboj ne ovirata in ne tekmujeta. Vzajemno prekrivanje lahko prispeva k postopnemu izgrajevanju bodoče sodne prakse Sodišča EU na področju varstva človekovih pravic, saj bodo lahko v obravnavi zadev, ki vključujejo varstvo človekovih pravic, svoje sodbe bolj prepričljivo utemeljilo, če bo uporabilo že s strani ESČP razvita analitična orodja (Harpaz, 2009, str. 128).

4.6.3 Ustavne povezave

Z ustavnega vidika ESČP označuje EKČP kot ustavni instrument za evropski pravni red. To je tisti pravni red, ki je ocenjen kot osrednja sestavina kulturne samooznačitve evropske civilizacije. Po drugi strani pa se Sodišče EU vidi kot organ, ki služi svoji ustavni vlogi s tem, ko vrednoti ustanovne pogodbe za dokument ustavnopravne narave. Njunemu stališču v prid govori dejstvo, da se jima ta vloga priznava s strani številnih pravnih strokovnjakov. Ta ustavna drža obeh sodišč kaže na precejšnjo kulturno sorodnost med evropskimi narodi, ki naj podpirajo nadaljnjo nadnacionalno razsojanje na področju varstva človekovih pravic (Harpaz, 2009, str. 128–129).

5 STATISTIČNI PREGLED ZADEV

Statistični podatki so pomembni, saj predstavljajo uspešnost reševanja zadev sodišča, zato bom v nadaljevanju predstavila podatke za Sodišče EU in Evropsko sodišče za človekove pravice. Boljša učinkovitost Sodišča EU se kaže v tem, da se trajanje postopkov iz leta v leto krajša, kar pa ne bi mogli reči za ESČP, saj povprečen čas reševanja zadev znaša od tri do štiri leta (Sodišče EU, 2011).

5.1 STATISTIČNI PREGLED ZADEV PRED SODIŠČEM EU

V nadaljevanju bom predstavila statistiko zadev Sodišča EU, vložene in končane zadeve na Sodišču in Splošnem sodišču po vrsti postopka, vložene zadeve na Splošnem sodišču po vrsti tožbe ter končane zadeve na Sodišču in Splošnem sodišču glede na to, katera sestava je o zadevi odločala.

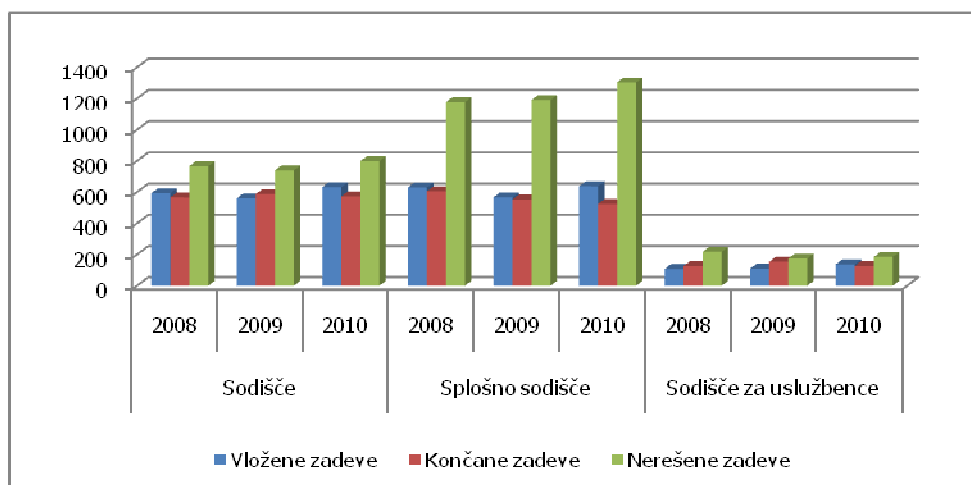
Tabela 1: Statistika zadev Sodišča EU

	Sodišče			Splošno sodišče			Sodišče za uslužbence		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Vložene zadeve	593	562	631	629	568	636	111	113	139
Končane zadeve	567	588	574	605	555	527	129	155	129
Nerešene zadeve	768	742	799	1178	1191	1300	217	175	185

Vir: Letno poročilo Sodišča EU, 2010

V Tabeli 1 je prikazana statistika vloženih, končanih in nerešenih zadev Sodišča, Splošnega sodišča ter Sodišča za uslužbence. Za vsa tri sodišča velja, da se vložene zadeve iz leta v leto povečujejo. Na Sodišče je bilo leta 2010 vloženih 631 novih zadev, kar predstavlja 10 % več kot leta 2009 in največ v zgodovini Sodišča. Tudi na Splošno sodišče je bilo leta 2010 vloženih največ zadev v zgodovini tega sodišča, zato je logično, da ima Splošno sodišče tudi največ končanih in nerešenih zadev. Nerešene zadeve Splošnega sodišča so leta 2010 dosegle 1300 zadev, kar je za 10 % več kot leta 2008. Na večje število nerešenih zadev vpliva tudi dejstvo, da so leta 2010 končali 14 % manj zadev kot leta 2008. V primerjavi s Sodiščem in Splošnim sodiščem je na Sodišče za uslužbence vsako leto vloženih najmanj zadev, in sicer od 70 do 80 % manj kot na omenjeni sodišči. Statistiko zadev sem prikazala tudi grafično, v Grafikonu 1.

Grafikon 1: Statistika zadev Sodišča EU

Vir: lasten

V Tabeli in Grafikonu 2 so prikazane vložene in končane zadeve na Sodišču, in sicer po vrsti postopka. Gre za predloge za sprejetje predhodne odločbe, direktne tožbe, pritožbe, pritožbe zoper začasne odredbe in v zvezi z intervencijo, za mnenja in za posebne postopke.

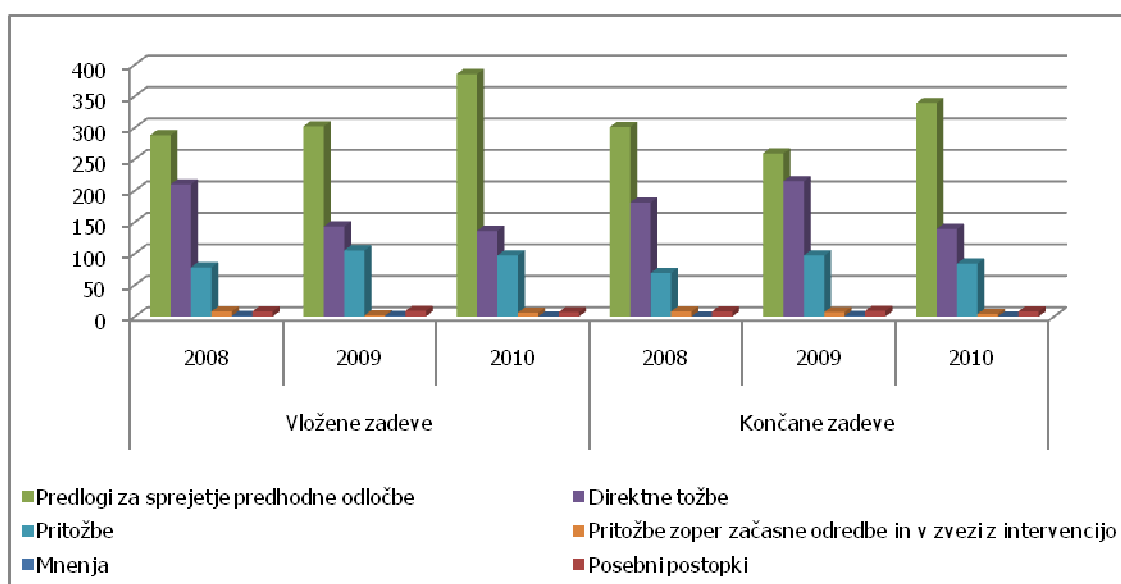
Tabela 2: Vložene in končane zadeve na Sodišču po vrsti postopka

	Vložene zadeve			Končane zadeve		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Predlogi za sprejetje predhodne odločbe	288	302	385	301	259	339
Direktne tožbe	210	143	136	181	215	139
Pritožbe	78	105	97	69	97	84
Pritožbe zoper začasne odredbe in v zvezi z intervencijo	8	2	6	8	7	4
Mnenja	1	1	0	0	1	0
Posebni postopki	8	9	7	8	9	8
Skupaj	593	562	631	567	588	574

Vir: Letno poročilo Sodišča EU, 2010

Največ vloženi in končani zadevi se je nanašalo na predloge za sprejetje predhodne odločbe. Število vloženi predlogov za sprejetje predhodne odločbe je bilo že drugo leto zapored največje in se je v letu 2010, glede na leto 2008, povečalo za četrtno. Najmanj zadev se je nanašalo na mnenja, saj je bilo leta 2008 in 2009 vloženo po eno mnenje. Malo zadev se je nanašalo tudi na posebne postopke in pritožbe zoper začasne odredbe in v zvezi z intervencijo, saj so te zadeve predstavljale manj kot 2 % vseh vloženi ali končanih zadev.

Grafikon 2: Vložene in končane zadeve na Sodišču po vrsti postopka

Vir: lasten

Tabela (glej: Priloga 2) prikazuje nove zadeve na Sodišču, to je po predmetu tožbe. Vseh na novo vloženi tožbi v letu 2010 je bilo 631. Od tega je bilo 7 posebnih oblik postopka. Dve sta se nanašali na pravo institucij, ostalih 5 pa na postopek. Izmed ostalih 624 zadev se je največ tožb nanašalo na obdavčitve, sledijo okolje, svoboda opravljanja storitev, intelektualna in industrijska lastnina, socialna politika ter območje svobode, varnosti in pravice, ki predstavljajo kar polovico vseh tožb. Najmanj tožb pa je bilo vloženi zaradi ekonomske in monetarne politike, izobraževanja, poklicnega usposabljanja, mladine in športa ter zaradi registracije in omejevanja kemikalij.

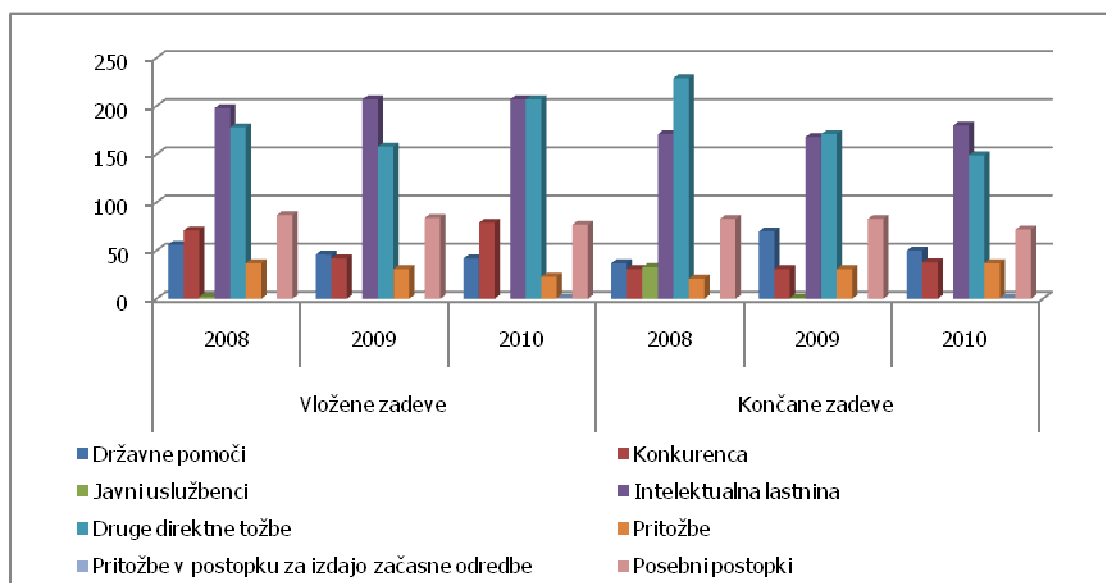
Tabela 3: Vložene in končane zadeve na Splošnem sodišču po vrsti postopka

	Vložene zadeve			Končane zadeve		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Državne pomoči	56	46	42	37	70	50
Konkurenca	71	42	79	31	31	38
Javni uslužbenci	2			33	1	
Intelektualna lastnina	198	207	207	171	168	180
Druge direktne tožbe	178	158	207	229	171	149
Pritožbe	37	31	23	21	31	37
Pritožbe v postopku za izdajo začasne odredbe			1			1
Posebni postopki	87	84	77	83	83	72

Vir: Letno poročilo Sodišča EU, 2010

Iz Grafikona 3 lahko razberemo, da je bilo na Splošno sodišče vloženi in končani največ zadev zaradi intelektualne lastnine ter zaradi drugih direktnih tožb, ki skupaj predstavljajo približno 65 % vseh zadev. Najmanj zadev je bilo vloženi in končani zaradi pritožbe v postopku za izdajo začasne odredbe. Pri postopku zaradi konkurence in posebnem postopku je bilo v vseh treh letih več vloženi kot končani zadev, kar kaže na to, da se tudi Splošno sodišče spopada z zaostanki.

Grafikon 3: Vložene in končane zadeve na Splošnem sodišču po vrsti postopka

Vir: lasten

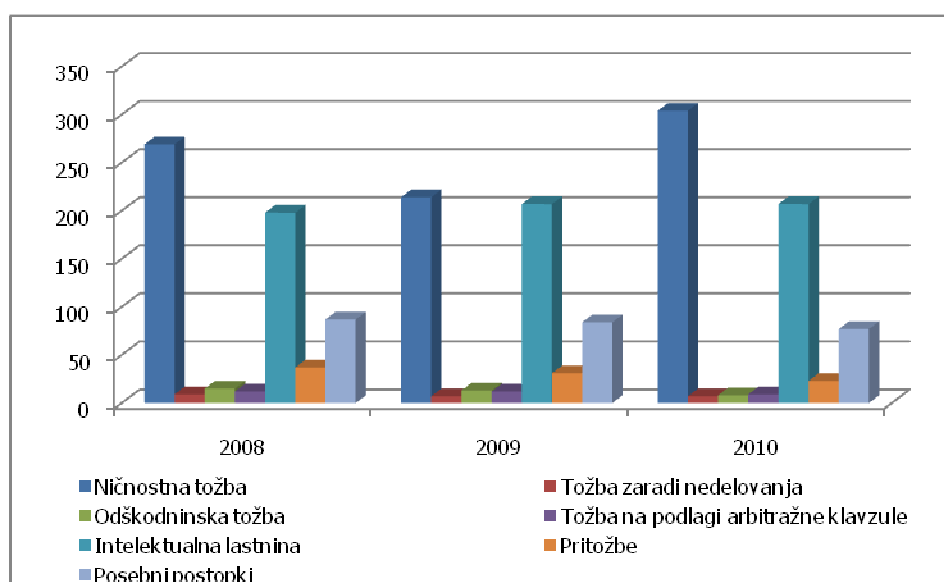
Tabela 4 prikazuje vložene zadeve po vrsti tožbe. Nekatere tožbe so prikazane in razložene v Tabeli 3, zato jih ne bom ponovno omenjala. Pomembno pa je, da je bilo v vseh treh letih največ vloženi zadev zaradi ničnostne tožbe. Ta se vložijo zoper predpis EU, za katerega se meni, da je nezakonit. Sodišče ga v primeru, da ugotovi, da nima podlage v pogodbah, razglasi za ničnega ali neveljavnega. V letu 2008 in 2009 predstavljajo tožba zaradi nedelovanja, odškodninska tožba ter tožba na podlagi arbitražne klavzule 5,7 % vseh novih zadev; v letu 2010 pa samo 3,8 % vloženi zadev.

Tabela 4: Vložene zadeve na Splošnem sodišči po vrsti tožbe

	2008	2009	2010
Ničnostna tožba	269	214	304
Tožba zaradi nedelovanja	9	7	7
Odškodninska tožba	15	13	8
Tožba na podlagi arbitražne klavzule	12	12	9
Intelektualna lastnina	198	207	207
Javni uslužbenci	2		
Pritožbe	37	31	23
Pritožbe v postopku za izdajo začasne odredbe			1
Posebni postopki	87	84	77

Vir: Letno poročilo Sodišča EU, 2010

Grafikon 4: Vložene zadeve na Splošnem sodišči po vrsti tožbe

Vir: lasten

Tabela in Grafikon 5 prikazujeta končane zadeve na Sodišču in Splošnem sodišču glede na to, katera sestava je o zadevi odločala. Na Sodišču sta največkrat odločala senat petih sodnikov in senat treh sodnikov. Veliki senat je odločil v okoli 15 % zadev, predsednik pa pri manj kot 2 % zadev. V letu 2010 je, v primerjavi z letom 2009, mogoče ugotoviti 20 % zmanjšanje končanih zadev, ki jih je obravnaval senat treh sodnikov, in 42 % povečanje zadev, ki jih je obravnaval veliki senat.

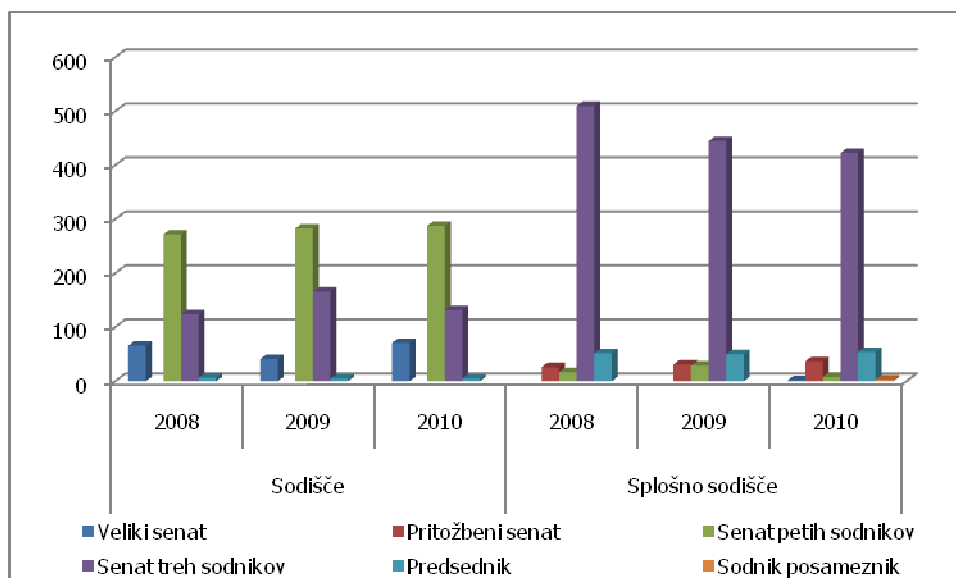
Na Splošnem sodišču je senat treh sodnikov v vseh treh letih odločal v več kot 80 % zadev, čeprav je v letu 2010 odločal v 16 % manj zadev glede na leto 2008. Senat petih sodnikov je v letu 2008 odločal v 17 zadevah, leta 2009 pa se je delež povečal za 41 %. Zato je bilo v letu 2010 čutiti znatnejše zmanjšanje odločanja senata petih sodnikov, saj je odločil samo v 8 zadevah. Veliki senat je odločil samo v 2 zadevah v letu 2010, sodnik posameznik pa je istega leta odločil v 3 zadevah.

Tabela 5: Končane zadeve na Sodišču in Splošnem sodišču po sestavi

	Sodišče			Splošno sodišče		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Veliki senat	66	41	71			2
Pritožbeni senat				26	31	37
Senat 5 sodnikov	272	283	288	17	29	8
Senat 3 sodnikov	124	166	132	510	445	423
Predsednik	7	5	5	52	50	54
Sodnik posameznik						3

Vir: Letno poročilo Sodišča EU, 2010

Grafikon 5: Končane zadeve na Sodišču in Splošnem sodišču po sestavi

Vir: lasten

5.2 STATISTIČNI PREGLED ZADEV PRED EVROPSKIM SODIŠČEM ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Glede ESČP bom predstavila rešene in nerešene zadeve v letih 2008, 2009 in 2010. Koliko zadev je bilo v predsodni fazi in koliko zadev sporočenih vladi ter kršitve po členih. Opisala bom, katere države so bile največkrat in najmanjkrat tožene, ter podrobno predstavila, na kateri člen so se nanašale tožbe, povezane s Slovenijo.

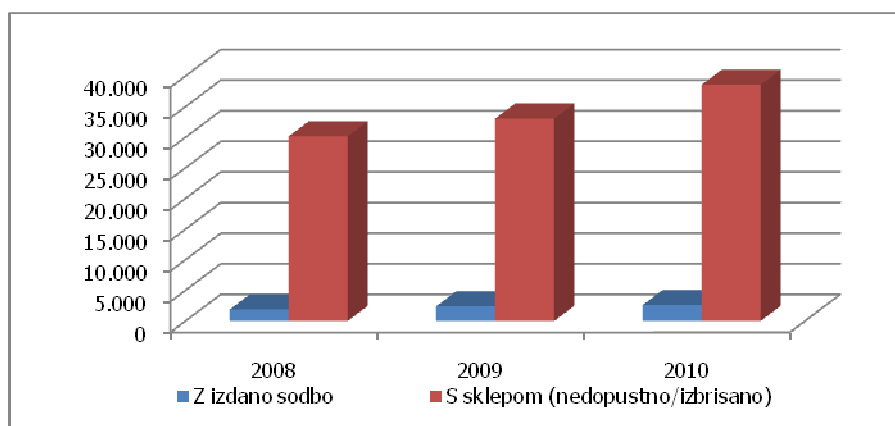
Tabela 6: Rešene zadeve

	2008	2009	2010
Z odločbo ali sodbo	32.043	35.460	41.183
Z izdano sodbo	1.880	2.393	2.607
S sklepom (nedopustno/izbrisano)	30.163	33.067	38.576

Vir: Letna poročila ESČP: 2008, 2009, 2010

ESČP zaključi vsako leto vse več zadev s sodbo ali sklepom. Leta 2010 je sodišče zaključilo 22,2 % več zadev kot leta 2008. V letu 2010 je rešilo 41.183 zadev, od tega jih je 94 % s sklepom zavrglo oziroma zadevo označilo za nedopustno ali izbrisano, za ostalih 6 % pa je izdalo sodbo.

Grafikon 6: Rešene zadeve

Vir: lasten

Tabela 7 prikazuje nerešene zadeve v zadnjih treh letih glede na to, katera sestava sodišča je zadevo obravnavala. Konec leta 2010 je imelo sodišče v obravnavi 139.650 zadev, kar predstavlja 14,6 % več zadev kot konec leta 2009; kar 30 % več zadev kot konec leta 2008. Leta 2010 je v 63,3 % nerešenih zadev odločal sodnik posameznik, v 33,7 % pa senat sedmih sodnikov. Podatki za leto 2008 in 2009 kažejo, da je v približno 65 % nerešenih zadev odločal odbor treh sodnikov ali sodnik posameznik, v 35 % zadev pa je odločal senat sedmih sodnikov. Najpogostejši kršiteljci človekovih pravic sta bili v zadnjih dveh letih Rusija in Turčija. Iz Rusije je bilo leta 2010 v obravnavi kar 29 %

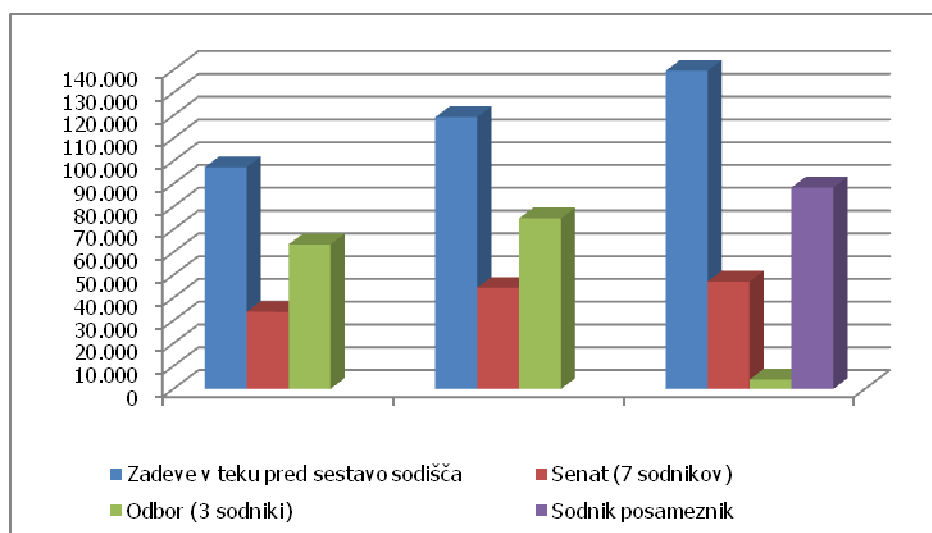
primerov, iz Turčije pa 10,9 % primerov. Ob koncu leta 2010 Sodišče še ni rešilo 3200 primerov iz Slovenije, kar predstavlja 2,7 % vseh nerešenih zadev, zato uvršča Slovenijo na deseto mesto.

Tabela 7: Nerešene zadeve (številke zaokrožene na 50)

	31. 12. 2008	31. 12. 2009	31. 12. 2010
Zadeve v teku pred sestavo sodišča	97.300	119.300	139.650
Senat (7 sodnikov)	33.850	44.400	47.150
Odbor (3 sodniki)	63.450	74.900	4.100
Sodnik posameznik			88.400

Vir: Letna poročila ESČP: 2008, 2009, 2010

Grafikon 7: Nerešene zadeve

Vir: lasten

V letu 2010 je bilo podanih 21.950 vlog, ki niso bile dodeljene sestavi sodišča, saj to ni prejelo izpolnjenega posebnega obrazca, ki je nujno potreben za začetek postopka pred sodiščem. To so bile lahko tudi vloge, ki so bile razglašene za nedopustne ali izbrisane zaradi kakšnega drugega razloga. V teh primerih se šteje, da je vlagatelj umaknil vlogo, zato je ESČP ni obravnavalo. V letu 2009 sodišče ni obravnavalo 20.000 vlog, leta 2008 pa 21.450 vlog. Veliko jih je bilo tudi takih, ki niso bile dodeljene sestavi sodišča, saj so bile administrativno odpravljene. Razlog je bil lahko, da vlagatelji niso predložili pravilno izpolnjenega posebnega obrazca ali pa preprosto niso nadaljevali začetne korespondence s sodiščem. V teh primerih je sodišče vse datoteke, povezane z vlogo, uničilo. Leta 2010 je bilo zadev, poslanih v odgovor vladi 6.675. Vlada je morala na te zadeve v dvanajstih tednih podati pripombe. Leta 2008 je bilo teh zadev, glede na leto 2010, 33,8 % manj, v letu 2009 pa je bilo takih zadev 6.197.

Tabela 8: Zadeve v predsodni fazi in vmesni procesni dogodki

	2008	2009	2010
Zadeve v predsodni fazi	21.450	20.000	21.950
Zadeve, administrativno odpravljene	14.800	11.650	11.800
Zadeve, sporočene vladi	4.416	6.197	6.675

Vir: Letna poročila ESČP: 2008, 2009, 2010

Tabela 9 prikazuje kršitve po členih v letih 2008, 2009 in 2010, zaradi katerih so bile države tožene. V vseh treh letih se je največ kršitev nanašalo na nečloveško ali ponižujoče ravnanje, pravico do svobode in varnosti, pravico do poštenega sojenja, dolžino postopka, pravico do učinkovitega pravnega sredstva ter varstvo premoženja, kar predstavlja približno 80 % vseh tožb. Najmanj kršitev pa se je nanašalo na prepoved suženjstva in prisilnega dela, pravico do poroke, pravico do izobraževanja, pravico do ne preganjanja ali kaznovanja dvakrat ter na člen, da ni kazni brez zakona.

Tabela 9: Kršitve po členih

	2008	2009	2010
Pravica do življenja - odvzem življenja	52	71	54
Pomanjkanje učinkovite preiskave	63	81	64
Prepoved mučenja	11	8	13
Nečloveško in ponižujoče ravnanje	129	190	217
Pomanjkanje učinkovite preiskave	55	64	74
Prepoved suženjstva in prisilnega dela	0	0	2
Pravica do svobode in varnosti	275	342	315
Pravica do poštenega sojenja	493	482	254
Dolžina postopka	456	449	461
Ni kazni brez zakona	3	5	0
Pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja	86	121	75
Svoboda mišljenja, vesti in vere	2	5	5
Svoboda izražanja	47	44	55
Svoboda izbiranja in združevanja	14	18	18
Pravica do poroke	0	0	3
Pravica do učinkovitega pravnega sredstva	164	190	185
Prepoved diskriminacije	38	29	20
Varstvo premoženja	385	384	199
Pravica do izobraževanja	0	2	0
Pravica do svobodnih volitev	8	2	9
Pravica, da nisi dvakrat sojen ali kaznovan za isto kaznivo dejanje	0	3	1
Drugi členi konvencije	36	34	22

Vir: Letna poročila ESČP: 2008, 2009, 2010

V letu 2008 je bila Slovenija devetkrat tožena, v letu 2009 osemkrat, leta 2010 pa šestkrat.

Leta 2008: v osmih od devetih tožb je sodišče našlo vsaj eno kršitev, v eni tožbi pa je prišlo do prijateljske poravnave oziroma izbire pritožbe. Sedem primerov se je nanašalo na dolžino postopka, osmi pa na pravico učinkovitega pravnega sredstva.

Leto 2009: v sedmih tožbah je sodišče našlo vsaj eno kršitev, v eni tožbi pa je ni bilo. Po štiri kršitve so se nanašale na pravico do učinkovitega pravnega sredstva in na dolžino postopka, po ena kršitev pa se je nanašala na pomanjkanje učinkovite preiskave, pravico do poštenega sojenja in pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja.

Leta 2010: pri treh tožbah je bila najdena vsaj ena kršitev, pri naslednjih treh tožbah pa je ni bilo. Tri kršitve so se nanašale na pravico do učinkovitega pravnega sredstva, dve sta se nanašali na dolžino postopka, ena kršitev pa se je nanašala na pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja.

V predstavljenih treh letih nista bili nikoli toženi dve državi, in sicer Andora in San Marino. Več kot polovica dela sodišča pa je bila na račun petih držav: Poljska, Romunija, Rusija, Turčija in Ukrajina.

Tabela 10: Pregled kršitev za leta: 2008, 2009 in 2010

	2008	2009	2010
Skupno število sodb	1545	1627	1500
Sodbe, pri katerih je bila najdena vsaj ena kršitev	1423	1504	1282
Sodbe, pri katerih ni bilo kršitev	66	83	107
Prijateljske poravnave/izbris sodb	14	10	3
Druge sodbe	42	30	108

Vir: Letna poročila ESČP: 2008, 2009, 2010

Največ prijateljskih poravnav oziroma izbrisov pritožb je bilo leta 2008, in sicer štirinajst. Leta 2009 je bilo teh devet, leta 2010 pa samo tri. V letu 2010 ni dobilo sodišče v 107 tožbah nobene kršitve, vsaj ena kršitev pa je bila najdena v 1.282 tožbah. Leta 2009 je bil delež tožb, pri kateri je sodišče našlo vsaj eno kršitev, večje in je zajemalo 1.504 tožbe. Bil je samo 83 tožb, pri katerih sodišče ni dobilo nobene kršitve.

6 ZAKLJUČEK

Sodišče EU je bilo ustanovljeno leta 1952 s Pariško pogodbo in je štel sedem članov. Z razvojem in vključevanjem držav članic v EU je tudi Sodišče EU pridobivalo na številu sodnikov, saj ga sestavlja po en sodnik iz vsake države članice. Sodišče EU sestavljajo tri sodišča, in sicer Sodišče, Splošno sodišče in Sodišče za uslužbence in imajo vsako svojo funkcijo. Sodišče je najpomembnejše izmed Sodišč EU. Pristojno je za reševanje sporov med institucijami EU in sporov, kjer te nastopajo kot tožeča stranka. Splošno sodišče je pristojno za obravnavo tožb in zadev, povezanih s konkurenčnim pravom, sodišče za uslužbence pa je pristojno za odločanje o sporih med EU in njenimi uslužbenci glede delovnega razmerja in sistema socialne varnosti. Najpomembnejši postopki pred Sodišče EU so ničnostna tožba, tožba zaradi nedelovanja, odškodninska tožba, tožba na podlagi arbitražne klavzule in postopek za predhodno odločanje. Postopek pred Sodiščem EU ureja Poslovnik Sodišča in je sestavljen iz pisne faze, pripravljalnega in preiskovalnega dela, ter ustne faze postopka. Konča pa se vedno s sprejetjem sklepa ali sodbe Sodišča.

ESČP je bilo ustanovljeno leta 1959 na podlagi EKČP. Od ustanovitvi je ob ESČP delovala tudi Evropska komisija za človekove pravice, ki je odločala o predhodni selekciji pritožb. Z uvedbo Protokola 11 pa se lahko posameznik obrne neposredno na ESČP. To je najpomembnejši organ Sveta Evrope, zastopa pa ga toliko sodnikov, kolikor je držav pogodbenic. O pritožbah, vloženih na sodišče, lahko odloča sodnik posameznik, odbor treh sodnikov, senat sedmih sodnikov ali veliki senat, ki šteje 17 sodnikov. Pritožbo lahko vložijo vsi, ki menijo, da so mu bile s strani katerekoli države pogodbenice kršene pravice, priznane z EKČP ali njenimi protokoli. Za začetek postopka je najpomembnejše, da vlagatelj izpolni poseben obrazec in priloži kopije vseh potrebnih dokumentov in odločb. Vse končne sodbe se objavijo in so javnosti dostopne. Pomembno pa je tudi dejstvo, da kot posledice sodb ne gredo pritožnikom le denarni zneski, ampak morajo države včasih tudi spremeniti zakonodaje.

Za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin sta pomembni dve sodišči, in sicer Sodišče EU in ESČP. Čeprav delujem prvo v okviru EU, drugo pa v okviru Sveta Evrope, se obe sodišči pri varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin sklicujeta na EKČP. Sodišče EU je k EKČP pristopilo s Lizbonsko pogodbo, ki je stopila v veljavo decembra 2009. Pristop EU k EKČP je pomenil večji sodni nadzor na področju varstva človekovih pravic v EU. S tem je bilo zagotovljeno tudi skladno razvijanje sodne prakse Sodišča EU in sodne prakse ESČP. Večjo vlogo je pridobilo tudi ESČP, saj je postalo pristojno tudi za presojo pravnih aktov institucij, organov in agencij EU ter sodb Sodišča EU. Državljanom namreč lahko na ESČP vložijo pritožbo tudi zaradi kršitve temeljnih pravic s strani EU.

Število pritožb, vloženih na ESČP, še vedno narašča. Vendar pa se je od junija 2010, ko je bil uveljavljen Protokol 14, stanje začelo malo umirjati. Protokol 14 je namreč prinesel pomembne postopkovne spremembe v delovanju ESČP in tako doprinesel k temu, da se sodišče v lažji meri spopada z naraščanjem števila zadev. Podatki za leto 2011 kažejo spremembe na bolje, vendar bodo morale države še bolje izrabiti določbe Protokola 14. Kljub temu pa bodo v prihodnje potrebni nadaljnji reformni procesi, če bomo hoteli število vloženih pritožb na ESČP pripeljati na minimalno raven. Tudi število zadev, predloženih na Sodišče EU, je v letu 2010 doseglo vrhunec. Na Sodišče EU je bilo namreč vloženih več kot 1400 zadev, še bolj zaskrbljujoč pa je podatek, da je ostalo nerešenih zadev preko 2200. Kljub temu pa se boljša učinkovitost Sodišča EU kaže v tem, da se trajanje postopkov iz leta v leto krajša. Učinkovitost se je izboljšala tudi zaradi reform delovnih metod, uvedenih v zadnjih letih, ter zaradi rabe različnih procesnih instrumentov, ki so na voljo za pospešitev postopka v nekaterih zadevah.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

Knjige

AVBELJ, Matej (2011). *Sodno pravo Evropske unije*. GV založba, Ljubljana.

BOHINC, Rado (2007). *Pravo Evropske unije: temelji pravoznanstva EU za študente družboslovja*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

BROZINA, David, CERAR, Miro, HAUPTMAN, Manica, LOZAR, Matej, NUSDORFER, Radica, REJEC LONGAR, Katja, SEVER, Saša, ŠABIČ, Zlatko, VATOVEC, Katarina (2005). *Pogodba o Ustavi za Evropo s komentarjem*. GV založba, Ljubljana.

CVIKL, M. M. (2008). *Prenovljeno pravo Evropske unije*. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.

DEBELAK, Slavko (2000). *Upravno-pravne notranje zadeve*. Visoka upravna šola, Ljubljana.

GRAD, Franc, KAUČIČ, Igor, NERAD, Sebastian, RIBIČIČ, Ciril, ZAGORC, Saša (2007). *Ustavno pravo Evropske unije*. Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.

GRILC, Peter, ILEŠIČ, Tomaž (2001). *Pravo Evropske unije*. Pravna fakulteta: Cankarjeva založba, Ljubljana.

KUKEC, Bojan (2008). *Odvetnik in državljan pred Evropskim sodiščem za človekove pravice*. Marketing Beno Fekonja, Visoko.

MOUSSIS, Nicholas (2006). *Access to European Union: law, economics, policies*. European Study Service, Rixensart.

RIBIČIČ, Ciril (2007). *Evropsko pravo človekovih pravic: izbrana poglavja*. Pravna fakulteta, Ljubljana.

RIBIČIČ, Ciril (2010). *Človekove pravice in ustavna demokracija*. Študentska založba, Ljubljana.

VARANELLI, Luigi (2010). *Predhodno odločanje v evropskem pravu*. Javno podjetje Uradni list Republike Slovenije, d.o.o., Ljubljana.

Svet Evrope (1999). *Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin s Protokoli: Priloga – Poslovnik Evropskega sodišča za človekove pravice*. Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani in RS Varuh človekovih pravic, Ljubljana.

Članki v revijah

AUERSPERGER-MATIČ, Andrej (2002). Pritožba na Evropsko sodišče za človekove pravice: kdaj, kako. *Pravna praksa*, št. 6, str. 18.

GALIČ, Aleš (2000). Evropska konvencija človekovih pravic in Evropsko sodišče za človekove pravice. *Ustavno sodstvo*, str. 323–348.

GRILC, Peter, PODOBNIK, Klemen, ACCETTO, Matej (2002). Pravna ureditev EU in človekove pravice. *Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili*, str. 59–88.

HARPAZ, Guy (2009). The European Court of Justice and its relations with the European Court of Human Rights: The quest for enhanced reliance, coherence and legitimacy. *Common Market Law Review*, št. 46, str. 105 – 141.

HELPER, Laurence R., SLAUGHTER, Anne-Marie (1997). Toward a Theory of Effective Supranational Adjudication. *Yale Law Journal*, št. 2, str. 273-298.

ILEŠIČ, Marko (2010). Varstvo človekovih pravic v Evropski uniji po uveljavitvi Lizbonske pogodbe. *Podjetje in delo*, št. 6-7, str. 1033–1038.

JAMBREK, Peter (1997). Aktualna reforma Evropskega sodišča. *Podjetje in delo*, št. 8, str. 1309–1322.

JAMBREK, Peter (2002). Evropsko sodišče za človekove pravice. *Podjetje in delo*, št. 6-7, str. 1000–1004.

RIBIČIČ, Ciril (2007). Ustava za Evropo in varstvo človekovih pravic. *Pravna praksa*, št. 44, str. 24.

RIBIČIČ, Ciril (2009). Pol stoletja Evropskega sodišča za človekove pravice. *Pravna praksa*, št. 16-17, str. 21–22.

INTERNETNI VIRI

CVRIA (2008). *Statut Sodišča*. Dostopno .3. 2008 na: http://www.evropa.gov.si/fileadmin/dokumenti/dokumenti/EU/statut_sodisca.pdf.

CVRIA (2011). *Sodišče*. Dostopno 18. 11. 2011 na: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/.

CVRIA (2011). *Splošno sodišče*. Dostopno 18. 11. 2011 na: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7033/.

CVRIA (2011). *Sodišče za uslužbence*. Dostopno 18. 11. 2011 na: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/T5_5230/.

Evropa (2010). *Evropska komisija bo okrepila sistem EU za varstvo temeljnih pravic*. Dostopno 17. 3. 2010 na: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/291&format=HTML&aged=0&language=SL&guiLanguage=en>.

Evropa (2011). *Sodišče Evropske unije*. Dostopno 18. 11. 2011 na: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/court-justice/index_sl.htm.

European Court of Human Rights (2009). *Annual Report 2008*. Dostopno 15. 2. 2009 na: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5B2847D-640D-4A09-A70A-7A1BE66563BB/0/ANNUAL_REPORT_2008.pdf.

European Court of Human Rights (2010). *Annual Report 2009*. Dostopno 18. 2. 2010 na: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/C25277F5-BCAE-4401-BC9B-F58D015E4D54/0/2009_Annual_Report_Final.pdf.

European Court of Human Rights (2011). *Annual Report 2010*. Dostopno 3. 2. 2011 na: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/F2735259-F638-4E83-82DF-AAC7E934A1D6/0/2010_Rapport_Annuel_EN.pdf.

Europees Parlement (2011). *Gesla pod črko S*. Dostopno 19. 11. 2011 na: <http://www.europarl.europa.eu/ljubljana/glossaire/s.htm>.

Evropski portal e-pravosodja (2010). *Sodišče EU*. Dostopno 1. 5. 2011 na: https://e-justice.europa.eu/contentPresentation.do?plang=sl&idTaxonomy=15&vmac=_grf_LFWQtOAU5HGiqiYc8DKAYVUcC10dyMm4cTU9B9R_DxWyFFtsxZPr_xx2DGJ_91Vx90urHqed2395gCfrQAAEvUAAAIP.

ILEŠIČ, Marko (2005). *Mednarodna mreža sodišč – med hierarhijo in sodelovanjem*. Dostopno 22. 12. 2005 na: http://www.us-rs.si/media/slavnostni_govor_dr_ilesica.pdf.

Informacijski urad Sveta Evrope v Republiki Sloveniji (2011). *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*. Dostopno 21. 11. 2011 na: http://www.svetevrope.si/sl/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/evropska_konvencija_o_varstvu_clovekovih_pravic_in_temeljnih_svoboscina/predstavitev/index.html.

Informacijski urad Sveta Evrope v Republiki Sloveniji (2011). *Individualna pritožba na Evropsko sodišče za človekove pravice*. Dostopno 21. 11. 2011 na: http://www.svetevrope.si/res/dokument/download80a7.pdf?id=/res/dokument/12225-_1.pdf&url=/res/dokument/12225-_1.pdf&title=individualna_pritozba_na_evropsko_sodisc.pdf.

PREK, Miro (2011). *Predstavitev Splošnega sodišča*. Dostopno 20. 5. 2011 na: http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2010/CIP/23_5_2011Predstavitev_SplosnegasodiscaPREK.pdf.

Sodišče Evropske unije (2011). *Letno poročilo 2010*. Dostopno 1. 1. 2011 na: http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2011-05/ra2010_version_integrale_final_sl.pdf.

Tajništvo Evropskega sodišča za človekove pravice (2010). *Informacije za osebe, ki želijo podati vlogo na Evropsko sodišče za človekove pravice*. Dostopno junij 2010 na: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/A6722D1A-0CFC-42B6-AFA8-E69064E69101/0/SVN__P0_pack.pdf.

Urad Vlade RS za komuniciranje (2011). *Kaj je Sodišče Evropske unije?*. Dostopno 29. 6. 2011 na: http://www.evropa.gov.si/si/vsebina/pogosta-vprasanja/pogosta-vprasanja/news/7d79d50193/?tx_evropafaq_pi1%5Bq%5D=28.

Urad Vlade RS za komuniciranje (2011). *Sodišče Evropske unije*. Dostopno 18. 11. 2011 na: <http://www.evropa.gov.si/si/institucije-in-organi/sodisce-evropske-unije/>.

ZALAR, Aleš (2011). *Izhodišča ministra za pravosodje Aleša Zalarja na okrogli mizi »60 let Evropske konvencije o človekovih pravicah in 20 let Ustave Republike Slovenije«*. Dostopno 18. 11. 2011 na: http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/111118_dnevi_evropskega_prava.pdf.

PRILOGE

Priloga 1: Pravne posledice sodb (Avbelj, 2011, str. 57)

Vrsta postopka	Pravna posledica	Zavezanec	Časovni učinek
tožba zaradi neizpolnitve obveznosti	ugotovitvena sodba	tožena država članica	<i>ex nunc</i>
tožba zaradi neizvršitve sodbe sodišča	ugotovitvena sodba + izrek denarne kazni ali/in pavšalnega zneska	tožena država članica	<i>ex nunc</i>
ničnostna tožba	potrditev akta ali razglasitev ničnosti (odprava akta)	<i>erga omnes</i>	praviloma <i>ex tunc</i> , z možnostjo omejitve časovnega učinka sodbe
tožba zaradi nedelovanja	ugotovitvena sodba	tožena institucija	<i>ex nunc</i>
postopek predhodnega odločanja	sodba: a) razlaga akta ES – ugotovitev, da nacionalni predpis (ne)nasprotuje tako razloženemu aktu ES b) odločitev o veljavnosti akta ES	a) izrecno veže državo članico predložitvenega sodišča; razlaga pravnega akta velja <i>erga omnes</i> b) neveljavnost je <i>erga omnes</i>	a) razlaga akta ES praviloma učinkuje <i>ex tunc</i> , z možnostjo omejitve časovnega učinka sodbe b) praviloma <i>ex tunc</i> , z možnostjo omejitve časovnega učinka sodbe
postopek za izdajo mnenja o skladnosti mednarodnega sporazuma s pravom EU	mnenje: v primeru neskladnosti med. sporazum ne more biti sklenjen	Skupnost in/ali EU	<i>ex nunc</i>
odškodninska tožba	odmera odškodnine	Skupnost	od časa nastanka škode
postopek glede spora med EU in njenimi uslužbenci	odločitev o zahtevku iz delovno-pravnega razmerja	tožena institucija	odvisno od narave zahtevka

Priloga 2: Vložene zadeve-Predmet tožbe (2010) (Letno poročilo Sodišča EU, 2010)

	Direktne tožbe	Predlogi za sprejetje predhodne odločbe	Pritožbe	Pritožbe zoperčasne odredbe ali v zvezi z intervencijo	Skupaj	Posebni postopki
Dostop do dokumentov			4		4	
Zunanje delovanje Evropske unije		5	1		6	
Kmetijstvo	5	20			25	
Državne pomoči	4	4	15	1	24	
Državljanstvo Unije		2			2	
Konkurenca		5	13	2	20	
Finančne določbe	1	5			6	
Podjetniško pravo	12	1			13	
Pravo institucij	2	1	17	2	22	2
Izobraževanje, poklicno usposabljanje, mladina in šport			1		1	
Energija		7			7	
Registracija, evalvacija, avtorizacija in omejevanje kemikalij	1				1	
Okolje	34	26		1	61	
Območje svobode, varnosti in pravice	5	38			43	
Obdavčitev	5	57			62	
Svoboda ustanavljanja	1	5			6	
Prosti pretok kapitala	4	3			7	
Prosti pretok blaga		5			5	
Prosto gibanje oseb	2	10	1		13	
Svoboda opravljanja storitev	13	38			51	
Javna naročila	6	5	4		15	
Trgovinska politika		1	3		4	
Ekonomska in monetarna politika			1		1	
Skupna zunanja in varnostna politika	1		6		7	
Industrijska politika	6	6			12	
Socialna politika	5	40			45	
Načela prava Unije	1	11			12	
Intelektualna in industrijska lastnina		19	30		49	
Varstvo potrošnikov	1	9			10	
Približevanje zakonodaje	10	16			26	
Javno zdravje	1	3			4	
Socialna varnost delavcev migrantov	2	7			9	
Promet	13	11	1		25	
Carinska unija in skupna carinska tarifa		21			21	
PDEU	135	381	97	6	619	2
Privilegiji in imunitete		4			4	
Postopek						5
Kadrovski predpisi	1				1	
SKUPAJ SPLOŠNO	136	385	97	6	624	7